KONKURENTSIAMET

EESTI TELEKOMMUNIKATSIOONI TURUST

Konkurentsiameti hinnang 2021

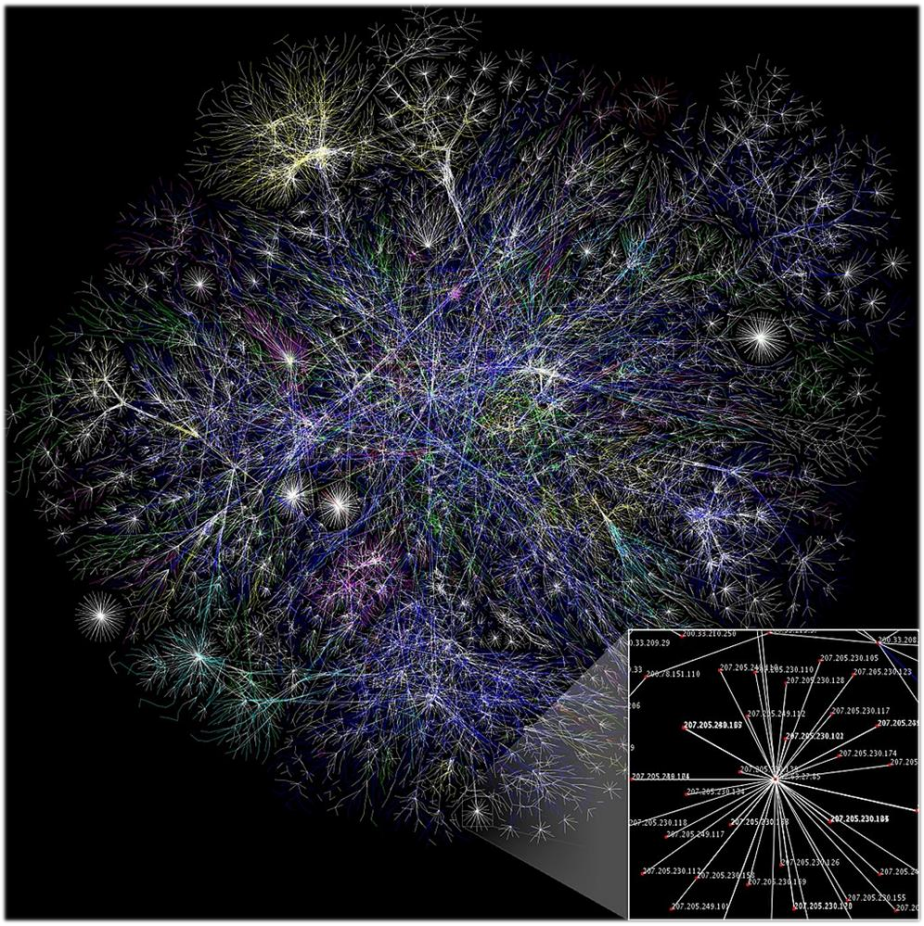

TALLINN 2021

Sisukord

1. Kokkuvõte 3

2. Internetile juurdepääsu hulgiteenused 4

3. Regulatsioonist 8

4. Turuosaliste hinnangud ja seisukohad 10

5. Juurdepääs taristule ja hinnaregulatsioon 16

6. Muud järeldused ja ettepanekud 31

*Esikaane foto: Marsruudid Internetis. Allikas: Vikipeedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Internet_map_1024.jpg#/media/Fail:Internet_map_1024.jpg

1. Kokkuvõte

Konkurentsiameti hinnangu eesmärk on esitada Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile (edaspidi TTJA), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile (edaspidi MKM)) ning turuosalistele seisukohad mitmete telekommunikatsioonisektoriga seotud arengute kohta. Hinnang puudutab eelkõige lairibateenuste hulgi- ja jaehindu ning nimetatud teenustele juurdepääsu võimaldamist kaablikanalisatsiooni kaudu.

Muuhulgas antakse ülevaade sideturgude regulatsioonist ja turu arengutest. Dokumendi lõpuosas on esitatud Konkurentsiameti ettepanekud.

Ameti järeldused on järgmised:

1. Tänases olukorras võib turul tegutsemine ilma suuremahuliste investeeringute tegemiseta fikseeritud võrgu arendusse olla raskendatud ning seetõttu on uute konkureerivate ettevõtjate turule sisenemine ebatõenäoline.

2. Samuti teeb turule sisenemise ja turul tegutsemise keeruliseks turu väiksus ning asjaolu, et lisanduvaid tarbijaid on vähe. Pigem on fookuses ühe ettevõtja tarbijate nö üle meelitamine teise ettevõtja poolt.

3. Kiire internetiteenuse 5G arenguks on vajalik fikseeritud võrgu olemasolu, ainult mobiilse side baasil ei saa teenust osutada. Sideturgudel on interneti teenuste osutamiseks väga oluline juurdepääsu saamine olulist vahendit omava sideettevõtja infrastruktuurile, sh kaablikanalisatsioonile.

4. Mobiilse lairiba jaehinnad on Eestis, võrreldes Euroopa keskmisega, ühed soodsamad. Ka ei ole madalamatel kiirustel fikseeritud lairiba hinnad kõrgemad Euroopa keskmisest ning on lähiriikide (Leedu, Läti, Soome, Rootsi ja Taani) lõikes pigem madalamad või võrdsed. Suuremate kiiruste puhul (100 Mbit/s ja üle selle) ületavad Eestis pakutavad lairiba hinnad Euroopa keskmist.[1]

5. Sideettevõtjale Telia Eesti AS (edaspidi Telia) kehtestatud valdkonnaspetsiifilised kohustused kaablikanalisatsioonile juurdepääsuks ei ole piisavalt efektiivsed, et tagada konkurentsi toimimine. Kaabelkanalisatsiooniga seonduvaks põhiliseks probleemiks on küsimus selles paiknevate vabade võimsuste olemasolu ning nende läbipaistva kättesaadavuse kohta.

6. Teliale kehtestatud kaablikanalisatsioonile ja lairiba juurdepääsu hulgiteenustele kehtestatud regulatsiooni läbipaistvust on vaja suurendada, et sellest lähtuvalt oleksid kehtestatud hulgiteenuste hinnad vajalikul määral järelkontrollitavad.

Elektroonilise side infrastruktuurile juurdepääsu toimimiseks on tõhusa regulatsiooni tagamine ülioluline. Sellest omakorda sõltub, milliseks kujuneb konkurentsiolukord alanevatel sideteenuse turgudel, tarbijate tulevikuvõimalused ning Eesti ettevõtjate ja riigi võimekus digiarengu alal laiemalt.

[1] Paketina osutatavate teenuste (internet + telefon + TV) puhul ületavad hinnad Euroopa keskmist, kuid ainult interneti teenuste puhul jäävad need madalamasse kategooriasse (vt hinnangu lk 28 toodud selgitusi).

2. Internetile juurdepääsu hulgiteenused

Telekommunikatsiooni valdkond on üks maailma kõige kiiremini arenevaid majandussektoreid. Tungides märkamatult, kuid järjekindlalt meie igapäevaellu, hõlmab see palju erinevaid tooteid ja teenuseid ning mh õigust läbi erinevate tehnoloogiliste lahenduste informatsiooni saada ning seda levitada. Euroopa Nõukogu soovituse (juhis inimõigusetest internetis) kohaselt on internet oluline vahend internetikasutajate igapäevaste tegevuste jaoks (kommunikatsioon, informatsioon, teadmised, kaubanduslikud tehingud), mistõttu eksisteerib õiguspärane ootus, et internetiteenused on kättesaadavad, taskukohased, turvalised, usaldusväärsed ning jätkuvad.[2] Internetiühendusega leibkondade osatähtust Eestis aastatel 2010-2020 näitab järgmine Statistikaameti joonis[3].

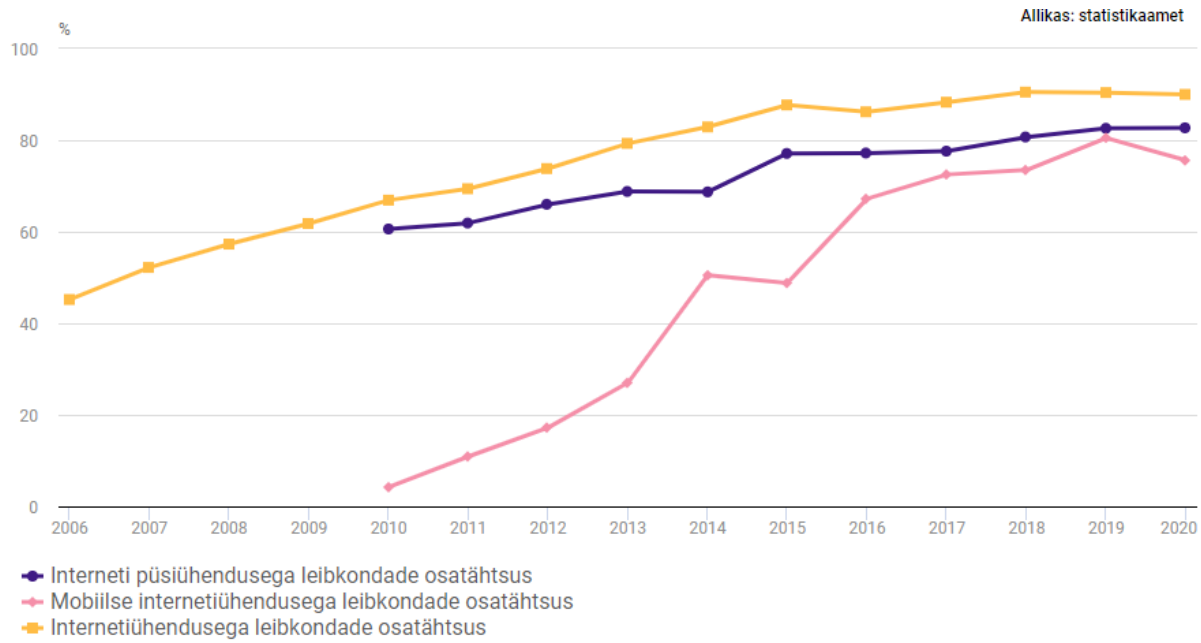

Joonis 1. Internetiühendusega leibkondade osatähtsus aastatel 2010-2020

Jooniselt 1 nähtuvalt on internetiühendusega leibkondade osatähtsus pidevalt kasvanud, saavutades viimase kahe aasta lõikes stabiilse trendi ning seda ka mobiilse internetiühendusega leibkondade osatähtust arvestades.

Kiirete internetiteenuste kasutamiseks on ülioluline 5G tehnoloogia kasutuselevõtmine, mille puhul on tegemist viienda põlvkonna mobiilside tehnoloogiaga. See aitab luua kiiremaid ühendusi ning tegemist on eelmiste sidetehnoloogiate edasiarendusega, mille eesmärk on luua kiiremad ühendused järjest suuremate andmemahtude edastamiseks. 2024. aastal on mobiilse interneti kaudu toimuva andmevahetuse maht prognooside järgi ligikaudu kaheksa korda suurem kui praegu. 5G tagab seadmete sujuva ühenduvuse, kordades kiiremad ühendused ning inimsilmale ja -kõrvale tajumatu side latentsuse ehk viiteaja. 5G võimaldab andmeid vahetada mobiilselt kiirusega 10 Gb/s, mida võimaldavad praegu vaid kaabelühendused.[4] Seega on kaabelühenduste arendamine ning nendele võrdsetel tingimustel juurdepääs sidesektori

[2] Kättesaadav: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804d5b31

[3] Kättesaadav https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/infotehnoloogia-innovatsioon-ja-teadus-arendustegevus/info-ja-kommunikatsiooni-tehnoloogia

[4] MKM-i ja Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidu veebileht https://5geestis.ee/

arenguks ülioluline. Interneti teenuste osutamiseks on väga vajalik, et teenuseid osutavatele sideettevõtjatele oleks tagatud hulgitasandil[5] juurdepääs kaablikanalisatsioonile ja lairiba teenusele.

Elektroonilise side teenuse üheks liigiks on ka ühe sideettevõtja poolt talle kuuluvale kaablikanalisatsioonile juurdepääsu osutamine teisele sideettevõtjale, võimaldamaks sideettevõtjal osutada oma tarbijatele lairibaühendust/-teenust kiire või ülikiire interneti kasutamiseks. Kaablikanalisatsioonile juurdepääsu raames võimaldatakse teisel sideettevõtjal paigutada kanalisatsiooni talle kuuluv kaabel (viimaseid tehnoloogilisi arenguid arvesse võttes eelkõige valguskaabel). Samuti renditakse teisele sideettevõtjale juba kanalisatsioonis paikneva valguskaabli ühendust (valguskiu rent). Nimetatud teenuste puhul on oluline, kas kaablikanalisatsioonis on täiendavate kaablite paigaldamiseks vaba mahtu ning seda ka valgukaabli kiu renti silmas pidades.

Kaablikanalisatsiooni puhul on üldjuhul tegemist maa-aluse taristuga (sidevõrkude rajatis), mida on raske ning majanduslikult ebaotstarbekas dubleerida. Eelkõige puudutab see tiheasutusega piirkondasid (mh linnad ja asulad), kus eraldiseisva paralleelse kaablikanalisatsiooni rajamine võib olla takistatud ka asjakohaste ehituslubade ja/või taristu rajamiseks maaomanikelt vajalike kooskõlastuste saamise vajaduse tõttu.

Joonised 2 ja 3. Näited kaablikanalisatsioonist ja valguskaabli ristlõikes nähtuvatest kiududest[6]

Jooniselt 2 nähtuvalt on kaablikanalisatsiooni kolmest avast juba erinevate kaablitega hõivatud kaks ava, täiendava teenuse osutamiseks on vaba kolmas ava.

Kaasaegse lairiba puhul on tegemist füüsilise, ennekõike fiiberoptilisel kaablil ehk valguskaablil põhineva andmesideühendusega, mis on samuti käsitatav elektroonilise side

[5] Sideettevõtjad osutavad üksteisele elektroonilise side teenuseid, mis võimaldab neile omakorda pakkuda teenuseid edasi füüsilistele ja juriidilistele isikutele (jaetasand).
[6] Kättesaadav: https://digitark.ee/valguskiirusega-internetiuhendus/

teenusena ning mille kasutamiseks on vajalik ühendus üldkasutatava elektroonilise side võrguga, mis võimaldab andmeedastust kiirusega üle 144 kbit/s[7]. Lairibale juurdepääsu hulgiteenuse puhul suunatakse elektroonilise side võrgu peajaamast andmevood ülikiire läbilaskevõimega lairiba sidevõrkude tehnoloogiat kasutades elektroonilise side teenuse tarbijateni. Sealjuures kasutatakse sidevõrgu signaale suunava seadme erinevaid, ennekõike valguskaablil baseeruvaid võimalusi. Teenuse tarbijateks võivad olla nii era- kui kortermajad või ärihooned. Selle teenuse täpsem kirjeldus on kättesaadav TTJA veebilehel.[8] Kokkuvõtvalt on lairiba juurdepääsu hulgituru puhul tegemist sisendturuga sideteenuste osutajatele, kes pakuvad lairibateenuseid lõppkasutajatele või edasimüüjatele. Peamiselt toodetakse lairiba juurdepääsu hulgiturul sisendit lairibateenuse osutajatele, kellel puudub ülekandevõrk ja juurdepääs lõppkasutajani või kelle ülekandevõrk on n-ö piiratud ulatusega.

Nimetatud hulgiteenuste sisseostmine võimaldaks sideteenuse pakkujal, kes ei oma sidevõrku või kelle sidevõrk on laiaulatusliku jaeteenuse osutamiseks tarbijatele liiga väike, ühendada oma tarbijad läbi hulgiteenust pakkuva operaatori võrgu. Samas ei saa selline sideteenuse pakkuja oma jaetarbijatele pakkuda mõistliku hinnaga jaeteenust, kui ta peab selleks vajalikke tehnilisi hulgiteenuseid (juurdepääs kaablikanalisatsioonile, kiu rendile ja lairiba hulgiteenustele) ostma teiselt sideettevõtjalt sisse märkimisväärselt kõrge hinnaga.

Eestis kuulub peaaegu kogu kaablikanalisatsioon monopoolse ettevõtja staatust omavale Teliale ning samuti omab Telia lairiba juurdepääsu hulgiturul suuremat osa Eestit katvast ülekande- ja juurdepääsuvõrgust. Tegemist on nn. ajalooliselt väljakujunenud eelisega. Eesti taasiseseisvumisega algasid ümberkorraldused ka Eesti telekommunikatsioonisektoris, mis seni oli toiminud osana Nõukogude Liidu telekommunikatsioonisüsteemist. 1992. aastal sõlmiti Eesti Vabariigi Valitsuse ja AS-i Eesti Telefon (Telia õiguseellane) vahel kontsessioonileping, mis andis AS-ile Eesti Telefon ainuõigused fikseeritud sidevõrgus põhiteenuste osutamiseks, millistena käsitleti kohalikke, üldriiklike ja rahvusvahelisi fikseeritud telefoni-, telefaksi- ja telegraafiteenuseid, nende sisseseadmist ja omavahelist ühendamist. Sellega jäid AS-i Eesti Telefon (nüüd Telia) käsutusse ka kõik nn nõukogude ajal ehitatud kaablikanalisatsioonivõrgud.

Eestis on ettevõtjateks, kes annavad teistele sideettevõtjatele hulgitasandil lairiba ühendusi kasutada, Telia ja Elisa AS (edaspidi Elisa). Kuna sideettevõtjad käsitavad nimetatud hulgiteenuste turuosasid konfidentsiaalse informatsioonina, siis neid andmeid ei avaldata. On vajalik, et nimetatud hulgiteenused oleksid regulatsioonile allutatud tasemel, mis tagab tarbijatele elektroonilise side jaeteenust osutatavatele sideettevõtjatele juurdepääsu monopoolset seisundit omava sideettevõtja kaablikanalisatsiooni ja lairiba taristule mõistlikel, läbipaistvatel ning mittediskrimineerivatel tingimustel.

---

[7] Võrguühenduse andmeedastuskiirust mõõdetakse bittide ühikutes sekundis (bps). Võrguseadmete tootjad määravad võrgu ribalaiuse maksimaalse taseme oma toodete toe, kasutades standardseid ühikuid kbps, Mbps ja Gbps. Internetikiirust mõõdetakse tihtipeale bittides/sek (näiteks 10 Mbit, 10 Mbps), kuid asju alla laadides tihti näidatakse kiirust baitides/sek (näiteks 1 MB/sek). Ühes baidis on alati kaheksa bitti ehk 10 megabitine internet tähendab, et asju saab alla laadida kiirusega 1,25 megabaiti sekundis.

[8] TTJA otsuse kavand „Kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgiturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamine“, lk 10-11. Kättesaadav: https:0//www.ttja.ee/et/ettevottele-organisatsioonile/sideturg/reguleeritavad-turud/lairiba-juurdepaas-fikseeritud

Ebapiisav regulatsioon hulgitasandil võib kaasa tuua konkurentsiolukorra olulise kahjustumise jaetasandil.

Eestis on elektroonilise side hulgiturgude reguleerimine, mille hulka kuuluvad mh juurdepääsu hulgiteenused kaablikanalisatsioonile ja lairibale, TTJA pädevuses (vt järgnev peatükk 3).

Euroopa Sideamet (*Body of European Regulators for Electronic Communications – BEREC)* poolt avaldatud raporti „Regulatsiooni aruanne 2020“[9] järgi on Telia turuosa järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude (hõlmab mh nii vaskpaaril, fiiberoptilisel kui ka koaksiaalkaablil põhinevaid võrkusid) erinevate jaetasandi ühenduste osakaalusid arvesse võttes 62%. Teiste konkureerivate sideettevõtjate ning kaabeloperaatorite turuosade suuruseks on vastavalt 12% ja 26%.

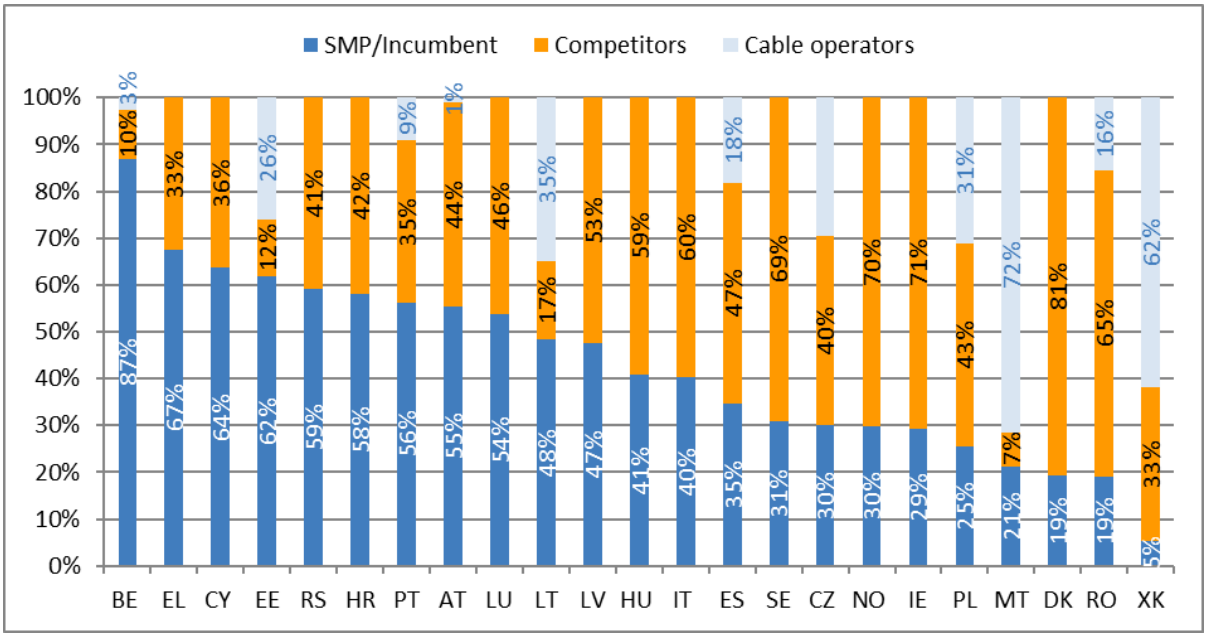

Allikas: Euroopa Sideameti andmebaas

Joonis 4. Sideettevõtjate turuosad aastal 2020 järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude erinevate jaetasandi ühenduste osakaalusid arvesse võttes

Joonisel märgitud SMP/Incumbent – inglise keeles *Significant Market Power Operator* – asjakohasel sideteenuse turul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks määratud ettevõtja – Eestis Telia; *Competitors* – konkurendid ning *Cable operators* – kaablioperaatorid.

[9] BEREC Report. „Regulatory Accounting in Practice 2020“, joonis 54. Kättesaadav: https://berec.europa.eu/eng/document_register/subject_matter/berec/reports/9718-berec-report-on-regulatory-accounting-in-practice-2020 Vt ka lisaselgitusi raporti lk 60.

3. Regulatsioonist

Euroopa Ühenduse (edaspidi EÜ) asutamislepingu 6 artikli 2 kohaselt on EÜ üheks põhieesmärgiks ühisturu loomine ja arendamine. EÜ asutamislepingu artikkel 154 toob välja EÜ rolli üle-euroopaliste võrkude rajamisele ja arendamisele transpordi, telekommunikatsiooni ja energeetika infrastruktuuri vallas, et võimaldada Euroopa Liidu kodanikel, majandusettevõtjatel ning regionaalsetel ja kohalikel kogukondadel saada täit kasu sisepiirideta ala rajamisest.

Selleks, et siseturg saaks edukalt toimida, on vajalik vaba konkurentsi olemasolu, mida Euroopa Liit soodustab konkurentsireeglite kaudu. Tulenevalt EÜ asutamislepingu artiklist 83 on Euroopa Liidu Nõukogul ühes Euroopa Parlamendiga õigus anda direktiive või otsuseid eesmärgiga tagada liikmesriikides vaba konkurentsi toimimine. Kuna olemuslikult on need meetmed ettevõtlusvabadust piiravad, siis on neid lubatud rakendada vaid õigusaktides sätestatud ulatuses eesmärkide saavutamiseks. Nimetatud põhimõtteid arvestades on Euroopa Liidus allutatud regulatsioonile ka telekommunikatsiooni valdkond.

2002. aastal võeti vastu Euroopa Liidu elektroonilise side turgude ja teenuste *ex ante* lähenemisel põhinev reguleeriv raamistik. Selle raamistiku alusel on Eestis kehtestatud elektroonilise side seadus (edaspidi ESS), mille järgi on sektorispetsiifiline sideturgude reguleerimine TTJA pädevuses. Praktikas ei saa välistada, et *ex ante* (ennetav) regulatsiooni ja konkurentsiõiguse regulatsiooni järgi võib asjakohasel turul esile kerkida paralleelseid menetlusi erinevate probleemide suhtes. Seetõttu võivad konkurentsiasutused läbi viia endapoolse turuanalüüsi ja kehtestada asjaomaseid konkurentsiõiguse meetmeid, et täiendada riigi reguleerivate asutuste kehtestatud mistahes valdkonnaspetsiifilisi meetmeid. Samas tuleb märkida, et erinevate regulaatorite samaaegne meetmete rakendamine võib olla ühel ja samal turul suunatud erinevatele probleemidele. Riigi reguleerivate asutuste ennetava regulatsioonide kehtestamise eesmärgiks märkimisväärse turujõuga ettevõtjatele on täita konkreetseid eesmärke, mis on paika pandud asjakohaste direktiividega, samal ajal kui konkurentsiõiguse meetmete taotlus on keelata lepingud või valitseva seisundi kuritarvitamist, mis takistavad või moonutavad konkurentsi asjakohasel turul.[10]

ESS-i järgi elektroonilise side valdkonnas turu reguleerimisel ja järelevalve teostamisel teevad TTJA ja Konkurentsiamet igakülgset koostööd, vahetavad vajaduse korral asjakohast teavet ning võivad vajaduse korral vahetada omavahel ka konfidentsiaalset äriteavet. Samas peab arvestama, et kui sideettevõtja on juba allutatud TTJA poolt rakendatavale eriregulatsioonile, siis sageli seda ei saa ega ole ka mõistlik konkurentsijärelevalve abil dubleerida.

Kaablikanalisatsioonile juurdepääsu ja lairibale juurdepääsu hulgiturud kuuluvad TTJA reguleeritavate elektrooniliste side turgude koosseisu.

Kuna Telia omab nii kaablikanalisatsiooni- kui ka lairiba juurdepääsu hulgiturul väga tugevat turupositsiooni, on TTJA sideturu regulaatorina jätkuvalt ette näinud, et nimetatud turgude koosseisu kuuluvaid Telia poolt osutavaid teenuseid tuleb hulgitasandil reguleerida ning on

[10] Euroopa Komisjoni teatis Suunised turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise kohta vastavalt ELi elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste reguleerivale raamistikule, p 12.
Kättesaadav https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0507(01)&from=EN

kehtestanud Teliale valdkonnaspetsiifilised kohustused, mh hinnakohustused. TTJA on ettenäinud, et taolise regulatsiooniga tuleb jätkata ka tulevikus.[11]

Jaetasandil TTJA poolt regulatiivseid meetmeid sideettevõtjate suhtes rakendatud ei ole. ESS-ist tulenevalt ei saa sellist võimalust aga välistada, kui TTJA on hulgitasandil teostatud turuanalüüsi käigus leidnud, et jaeturul ei toimi konkurents ning hulgiturul kehtestatud kohustused ei taga konkurentsi toimimist. Sellisel juhul võib TTJA vastaval teenuste jaemüügiturul kehtestada märkimisväärse turujõuga ettevõtjale regulatiivsed kohustused. See aga eeldab Euroopa Komisjonilt nõusoleku saamist.

Eeltoodut arvestades ei saa sideettevõtjate tegevuse reguleerimisel välistada konkurentsiseadusest (edaspidi KonkS) tulenevat regulatsiooni. Vastavalt KonkS § 13 lõikele 1 omab **turgu valitsevat seisundit seaduse tähenduses ettevõtja või mitu samal kaubaturul tegutsevat ettevõtjat,** kelle positsioon võimaldab tal/neil sellel kaubaturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest. Turgu valitseva seisundi omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevale ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40 protsenti käibest. KonkS § 13 lõike 2 kohaselt on turgu valitsev seisund ka KonkS §-s 15 sätestatud olulist vahendit omaval ettevõtjal. KonkS § 15 järgi loetakse olulist vahendit, sealhulgas loomulikku monopoli, omavaks ettevõtja, kelle omandis, valduses või opereerimisel on võrgustik, infrastruktuur või muu oluline vahend, mida teisel isikul ei ole võimalik või ei ole majanduslikult otstarbekas dubleerida, kuid millele juurdepääsuta või mille olemasoluta ei ole võimalik kaubaturul tegutseda. Turgu valitsevas seisundis oleval ettevõtjal või olulist vahendit omaval ettevõtjal on muuhulgas keelatud otsene või kaudne ebaõiglaste ostu- või müügihindade või muude ebaõiglaste äritingimuste kehtestamine. Olulist vahendit omav ettevõtja on kohustatud lubama teisele ettevõtjale mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile kaupadega varustamise või nende müügi eesmärgil.

[11] TTJA otsused ja nende kavandid on kättesaadavad TTJA veebilehel: https://www.ttja.ee/et/ettevottele-organisatsioonile/sideturg/reguleeritavad-turud

4. Turuosaliste hinnangud ja seisukohad

Hinnangu koostamise käigus pöördus Konkurentsiamet teabetaotlustega mitmete sideettevõtjate poole ning konsulteeris TTJA esindajatega. Seisukohad on kokkuvõtvalt järgmised.

Osa sideettevõtjaid leidis, et Eesti on Euroopa Liidu liikmesriikide seas sideturu arengu ja sidevõrkude katvuse ning kvaliteedi vaates väga heal positsioonil. Nimetatud olukord on saavutatud muuhulgas ka tänu õiguskeskkonnale, mis on loonud julguse turule investeerida ning soodustanud ettevõtjate vahelist tõhusat ja elutervet konkurentsi. Telekommunikatsiooniteenuste turg seisab hetkel oluliste muutuste ja uuenduste lävel. Kasutusele on tulemas uued tehnoloogiad ja lahendused, ees on ootamas suuremahulised seaduse muudatused ja arengud.

Peamised teemad ja probleemid sideturul käsitlevad hetkel lairibaühenduse kasutusmäära suurendamist tarbijate hulgas, 5G sagedusoksjoni läbiviimist, nn sidevõrkude julgeolekumääruse vastuvõtmisega kaasnevaid suuremahulisi muudatusi ja uue sideteenuse toimepidevuse määruses sätestatu tagamist, mis sideettevõtjate hinnangul seavad kõrged ning ebaproportsionaalselt kulukate finantsvahendite kasutamise nõuded.

Ühe ettevõtja hinnangul peaks riigi julgeoleku ja siseturvalisusega seotud kohustuste järgimiseks tehtavad investeeringud sideettevõtjatele kompenseerima riik, kuna kohustused, mida sideettevõtjad järgima peavad, lähtuvad avalikest huvidest. Sidetaristu rajamisega seonduvat on vajalik käsitleda võrdsena muude elutähtsate teenuste osutamiseks vajalike taristutega (nt vesi, elekter). Sidetaristu rajamine ei sõltu üksnes ettevõtte finantsvahenditest ja tahtest, vaid ka tegelikest võimalustest taristut rajada.

Ka pidasid ettevõtjad vajalikuks bürokraatia vähendamist, et ettevõtjatel oleksid paremad võimalused enda sidevõrgu rajamise ja arengu jätkamiseks. Muret teeb aga viimase paari aasta tendents, kus muutuvad seisukohad ja kavatsus kehtestada liigseid regulatiivseid nõuded kahjustavad Eesti investeerimiskeskkonda. Sideettevõtjad ei saa tegutseda efektiivselt keskkonnas, kus pole tagatud õiguskindlus ja jätkusuutlikkuse asemel lähtutakse õigusloomes poliitilistest otsustest, mitte ekspertteadmistest. Sellega seatakse ohtu ka juba tehtud investeeringud. Seda näiteks olukorras, kus sideoperaatoritele ei ole tänaseni antud seadusloome väljatöötaja poolt täpset infot, kuidas on planeeritud muuta 3,6 GHz sagedusala jaotust ja oksjonikorraldust reguleerivat määrust.

Sidetaristu loomise osas on nii Euroopa Liit kui Eesti ise seadnud endale eesmärgid, kuid praktikas on nende täitmine kohati takerdunud. Ka on Eesti taolises hajaasustusega riigis kahtlemata vajalik erinevate riiklike toetusmeetmete (nn riigiabi) kasutamine turutõrkepiirkondades ülikiire internetiühenduse (nn viimase miili ühenduste) rajamiseks. Samas peavad aga vastavad toetusmeetmed olema põhjalikult läbimõeldud ning keskenduma tulevikukindla ülikiire internetivõrgu rajamisele, st tagada tuleb loodavate sideühenduste tipptasemel kvaliteet. Välistada tuleb riigiabi kasutamine piirkondades, kus turutõrge puudub (ühendusvõimalused on juba loodud).

Samuti tõi osa sideettevõtjaid välja, et nii seaduste kui ka määruste tasandil peaks sideettevõtjatele tagama parema juurdepääsu olulisele taristule, sh kaablikanalisatsioonile.

4.1. Sideturu arengud

Sideturu arengut puudutavalt tõid mõned turuosalised välja, et Eesti sideturg paistab Euroopa Liidu liikmesriikide seas silma oma tehnoloogiliselt uuenduslike ja kõrge kvaliteedistandardiga loodud võrgulahenduste poolest. Seda nii fikseeritud kui mobiilside taristu osas.

Telia hinnangul teeb Eesti hajaasustus fikseeritud sidevõrgu rajamise iseäranis kulukaks. Sellest hoolimata on Eestis fikseeritud võrgu katvus ulatuslik. Eesti turul tegutsevad mitmed edukad sideettevõtjad. Suuremates linnades on paralleelvõrgud. Tänaseks on mobiilsidevõrkude baasil pakutavad teenused ja lahendused juba arvestatavaks alternatiiviks fikseeritud võrgu baasil pakutavale. See trend on selgelt tõusev. Juba praegu pakuvad kõik mobiilsideoperaatorid oma teenuseportfellides ka piiramatuid mobiilipakette. Asjaolu, et mobiilne andmesideteenus on asendusteenuseks fikseeritud andmesideteenusele, kinnitab ka asjaolu, et nn viimase miili riigiabi toetusmeetmete tingimustes[12] on aktsepteeritav nn valgetes alades mobiiliühenduste põhine sideühenduste pakkumine. Paljudes piirkondades ei ole mõistlik rajada fikseeritud sidevõrku, mistõttu on väga vajalik mobiilivõrgu jätkuv areng. Kuna Eestis on valdavalt hajaasustus, muudab see asjaolu fikseeritud võrku investeerimise väljaspool asulaid tihti ebaproportsionaalselt kalliks. Otstarbekam on taoliste tarbijateni jõuda mobiilsidepõhiseid lahendusi kasutades. Kui kuvada Eesti elanike paiknemist kaardil, siis võiks tulemus olla alljärgnev:

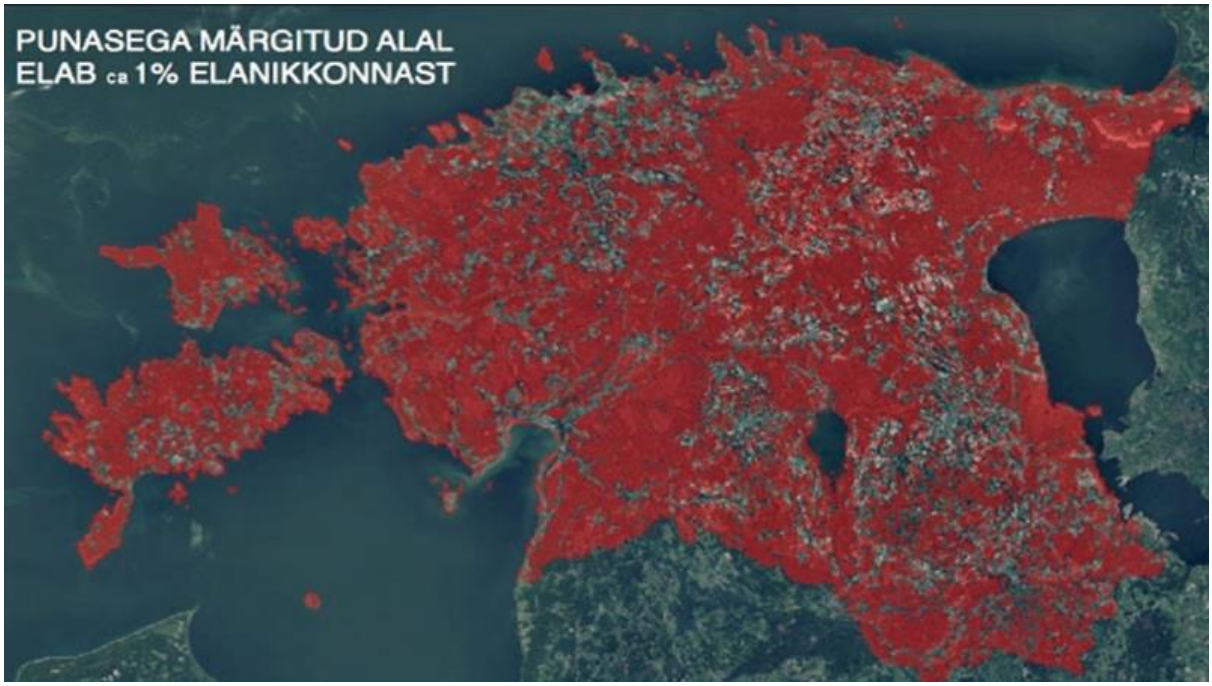

Joonis 5. Elanike paiknemine kaardil Telia koostatu põhjal

Tehnoloogia ja sidevõrgud arenevad kiiremini kui on lõppkasutajate poolne nõudlus. Käesoleval ajahetkel järeldusi tehes tuleb arvestada ka tegelikku ülikiirete ühenduste tarbimisnõudlust tänasel päeval. Eesti klient on praktiline ja tarbimine on vajaduspõhine. Telia peab oluliseks kliendi rahulolu nii teenuse osutaja kui pakutava teenuse sisuga, seetõttu arvestab

[12] Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/akt/102092020002 - Väliskaubandus- ja infotehnoloogiaministri määrus nr 53, 27.08.2020.a. „Järgmise põlvkonna elektroonilise side juurdepääsuvõrgu rajamise teise etapi toetusmeetme tingimused ja kord“

Telia tarbijate ootustega (tarbida kiirust, mida on ka tegelikult vaja) ning nii on pakkumised kasutusvajadusel põhinevad. Ca 100 Mbit/s ühendus rahuldab tänasel päeval tavakliendi vajadused täielikult. Vajadus 100 Mbit/s kiirusest veelgi kiirema ühenduse järele tekib samm-sammult läbi erinevate pilveteenuste, striiming (voogedastus) teenuste laialdasema arengu jne. Samas on Telia juba praegu sidetaristu omanikuna seadnud tulevikku vaatava fookuse – rajada kvaliteetne tulevikustandarditele vastav võrk, et olla valmis tarbijate nõudluse muutumisele kiiresti reageerima.

Tarbijate vajaduste muutumise tendentsi illustreerimiseks toob Telia välja, et 2020. aasta kevadest (nn koroona-aeg) kasvas vajadus kiirema andmeside järele hüppeliselt. Aastal 2017 alustas Telia ülimalt ulatusliku ja investeerimismahuka võrguarendusprojektiga, millega ollakse kuni kümneid kordi kõrgemaid kiiruseid võimaldava võrguga jõutud juba pea 200 000 Eestimaa koduni. Võrguarendusprojekti raames laiendab ja kaasajastab Telia olulisel määral oma fikseeritud sidevõrku, võimaldades tarbijatel asuda soovi korral kasutama ülikiireid ühendusi. Olgugi, et täna puudub selleks enamikel tarbijatel otsene vajadus, peab Telia oluliseks juba praegu tuleviku tarbeks ülikiireid ühendusi võimaldava taristu loomist, et tarbijate vajaduste muutumisele kiiresti reageerida. Nagu viidatud, siis Telia rajab projekti tulemusena tipptasemel sidevõrgu. Detsembris 2020.a. FTTH *Council Europe* avaldatud uuringu kohaselt on Eesti ja Rootsi teinud kõige suurema hüppe fikseeritud võrgu generatsiooni vahetuses. Lisaks on Telia Eestis avanud esimese mobiilioperaatorina oma klientidele 5G võrgu (2021. aasta märtsi seisuga on võrku võimalik kasutada *ca* 20 asukohas nii Tallinnas, Tartus kui Pärnus ning asukohtade arv üha kasvab) .[13]

Elisa avaldatud andmetel on erakliendi sektoris Elisa Eesti suurim telekomi- ja TV-teenuste ning suuruselt teine interneti püsiühenduse pakkuja[14]. Tagasisides Konkurentsiametile tõi Elisa mh välja, et tema 4G LTE (mobiilsidestandard) võrk katab 98% Eesti territooriumist ning Elisale kuuluvad DSL (digitaalne abonendiliin) optikavõrgud Tallinnas, Pärnus ja Tartus. Ka omab Elisa suurimat nn rändlusteenuse (kliendi poolt sideettevõtja rändlus-partneriks oleva välisriigi sideettevõtja sideteenuste kasutamine, mille eest tasumine toimub sideettevõtja kaudu) partnerite valikut – neid on üle 400. Elisa teenindab Põhjamaades 2,7 miljonit eraklienti, ettevõtjat ja avaliku teenistuse organisatsiooni. Lisaks pakub Elisa teenuseid Balti riikides ja Venemaal ning teeb seda koostöös ettevõtjatega Vodafone ja Telenor. Eelkõige aga rõhutab Elisa 5G kasutuselevõtu vajadust, mille erinevate võimaluste kohta on Elisa koostanud järgmise joonise 6.

[13] Kättesaadav: https://www.telia.ee/uudised/telia-avab-oma-klientidele-uue-polvkonna-5g-vorgu
[14] Kättesaadav: https://www.elisa.ee/et/elisast

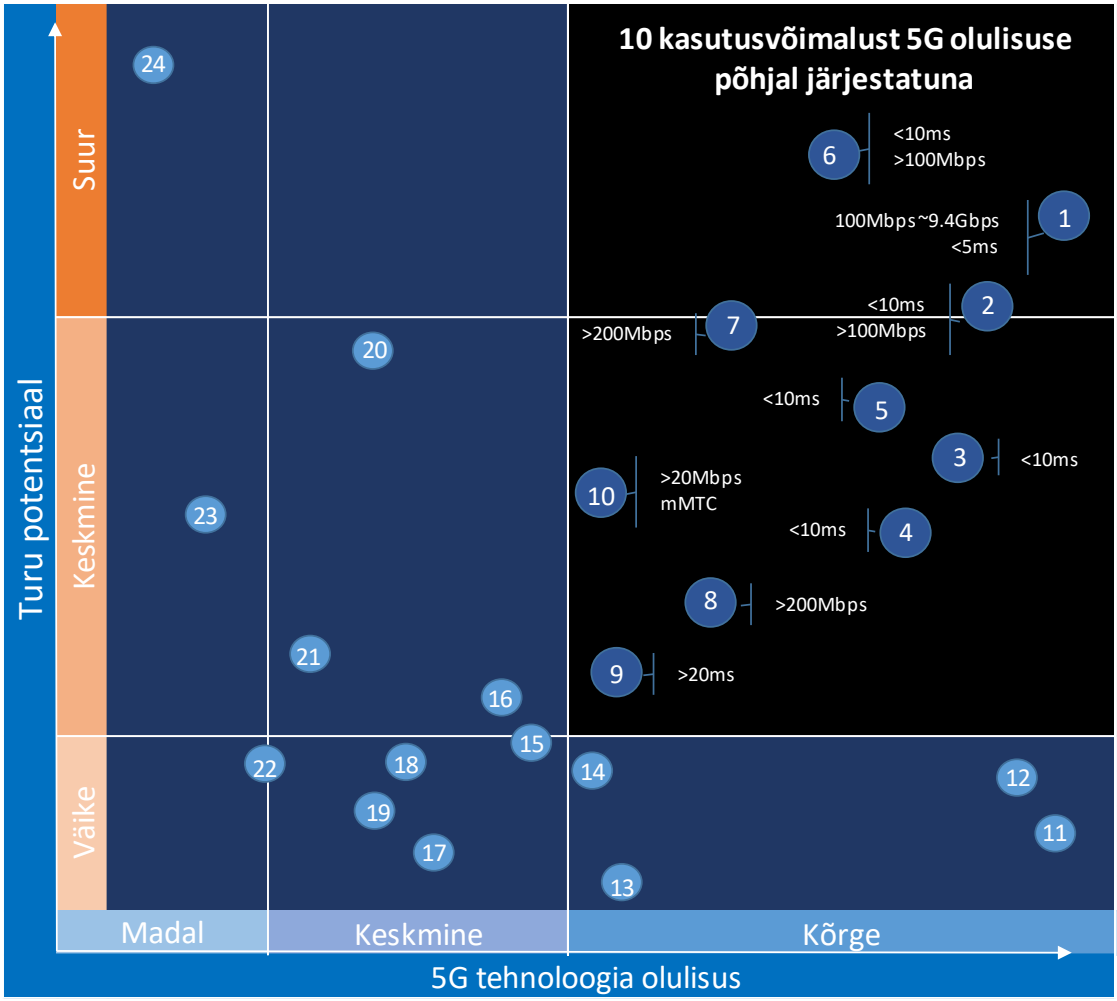

Joonis 6. Kasutusvõimalused 5G-s olulisuse põhjal järjestatuna

1. Pilve virtuaal- ja liitreaalsus – reaalajas mängimine/modelleerimine;
2. Ühendatud sõiduvahendid – autonoomne sõitmine;
3. Nutikas tootmine – pilvepõhine juhtmeteta robotite juhtimine;
4. Ühendatud energia – fiidrite automatiseerimine
5. Traadita *eHealth* – kaugdiagnoos koos kohese tagasisidega;
6. Traadita koduinternet – *UHD 8K* video ja pilvepõhised mängud;
7. Ühendatud droonid – järelevalve ja turvalisus;
8. Sotsiaalvõrgud – UHD /panoraamne otseülekanne;
9. Isiklik *AI*-tugi – *AI* toega nutikiiver;
10. Nutikas linn - *AI* toega videovalve;
11. Hologramm;
12. *Traadita eHealth – kiirabi andmevahetus;*
13. *Traadita eHealth* – kiirabi andmevahetus;
14. Nutikas tootmine – tööstusandurid;
15. Kantavad seadmed – *UHD* kehakaamera;
16. Droonid – meedia; 17. Nutikas tootmine – pilvepõhised autonoomsed sõidukid – (*AGV*);
18. Kodu – teenindusrobotid (pilve *Al*-toega);
19. Droonid – logistika;
20. Droonid – õhutaksod;
21. Traadita *eHealth* – haigla põetusrobotid;
22. Kodu – koduvalve;
23. Nutikas tootmine – logistika ja laonduse monitooring;
24. Nutikas linn – prügiurnid, parkimine, valgustus, valgusfoorid, sensorid.

Tele2 toob tagasisides välja, et elektroonilise side turule jõuab üha rohkem uusi ja innovaatilisi ärimudeleid ning nõudlus andmeside, nii mobiilse kui fikseeritud, ja täiendavate sagedusressursside järele kasvab jätkuvalt üha kiiremas tempos. Võrreldes teiste majandussektoritega areneb elektrooniline side kogu maailmas väga kiiresti. Eesti inimeste andmesidekasutus on viimastel aastatel olnud pidevas tõusutrendis ning eriti märkimisväärset tõusu võis andmeside kasutuses märgata 2020. aastal Covid-19 epideemiast tingitud eriolukorra ajal, mil andmesidekasutus eelkõige koduses majapidamises omandas olulisema rolli. Toetudes Eesti infoühiskonna 2020 mõõdikute saavutustasemetele, on senised tegevused viinud püstitatud eesmärkidele küll ehk veidi lähemale, kuid vaatamata arengukavas seatud eesmärkide poole liikumisele, on Eestis ikka veel paiku, kus pole kiiret internetti. E-riigi baastaristu vajab jätkuvat kaasajastamist, e-teenused on eri asutuste vahel killustunud ning kohati raskesti leitavad, kodanike ja ettevõtjate oskused info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi rakendada on ebaühtlased ning tehnoloogia areng libiseb oskuste arengul eest ära. Globaalne majandus on kiiresti muutumas digitaalseks ning IKT kujundab ümber üksikisikute ja ettevõtjate tegutsemise viisi. Muutused toimuvad üha kiirenevas tempos, pakkudes tohutuid võimalusi innovatsiooniks, majanduskasvuks ja töökohtade loomiseks.

Tele2 avaldatud andmetel, hoolimata koroonapandeemiast tingitud rändlustasude olulisest vähenemisest, jätkas Tele2 Eesti müügitulu suurenemist ka 2020. aasta kolmandas kvartalis, ulatudes 20,3 miljoni euroni. Viiendat kvartalit järjest stabiilset kasvu näidanud EBITDA ehk ärikasum kasvas enne kulumit möödunud aastaga võrreldes 15% ja tõusis kolmandas kvartalis 6,2 miljoni euroni. „Suure osa Tele2 headest tulemustest on toonud keskendumine väikese- ja keskmise suurusega ettevõtetele. Hea meel on tõdeda, et oleme oma pakutavate lahenduste ja suurepärase klienditeenindusega võitnud paljude äriklientide usalduse. Nii on Tele2 ärikliendibaas kolme kvartaliga märkimisväärselt kasvanud – eelmise aastaga võrreldes on äriklientide hulk suurenenud 15% võrra. Samuti oleme tugevalt kanda kinnitamas internetilahenduste pakkujana – selle aasta üheksa kuu jooksul on teenuste vaatest kõige enam suurenenud just äriklientide internetilahenduste müük," kommenteeris finantstulemusi Tele2 Eesti tegevjuht Chris Robbins. [15]

Peamised teemad ja probleemid sideturul käsitlevad hetkel lairibaühenduse kasutusmäära suurendamist tarbijate hulgas, 5G sagedusoksjoni läbiviimist, numbriliikuvuse (porting) kiirendamist, telefoni teel tehtava otseturustuse reguleerimist ja bürokraatia vähendamist, et ettevõtjatel oleksid paremad võimalused enda optilise kaabli sidetrassi rajamiseks. Üheks kõige olulisemaks probleemiks Eestis hetkel on ülikiire lairibaühenduse madal kasutusmäär ning aeglane kasutuselevõtt. Tele2 andmetel on hästi dokumenteeritud, et Eesti klientide kasutatav interneti püsivõrgu lairibaühendus on väiksema kiirusega kui ELis keskmiselt. Püsivõrgu lairibaühenduse kiirused on eriti väikesed võrreldes teiste ELi liikmesriikidega siinses piirkonnas – peale Soome on kõigis teistes Põhjamaades ja Balti riikides püsivõrgu internetiühenduse keskmiseks kiiruseks registreeritud üle 100 Mbit/s kliendi kohta, samas kui Eesti elanikel on keskmine allalaadimiskiirus 64 Mbit/s ehk sama, mis Venemaal. Nagu jooniselt 7 võib näha, on Eesti ülikiiret internetti kasutavate inimeste osakaalu osas teistest riikidest väga maha jäänud.

[15] Kättesaadav: https://tele2.ee/uudised/2020/majandustulemused-2020-q3

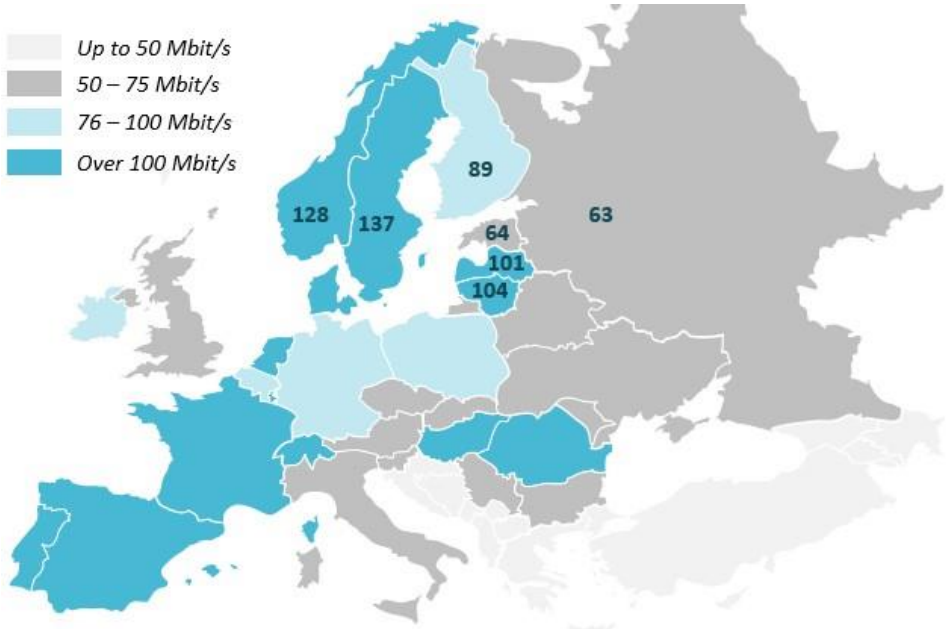

Joonis 7. Keskmine püsivõrgu lairibaühenduse allalaadimiskiirus, ülemaailmne indeks Speedtest.net

TTJA hinnangul võib sideturu konkurentsiolukorda pidada heaks, samuti kinnitavad teostatud testid ja uuringud, et sideteenuste kvaliteet on tagatud. TTJA nõustub, et kiire interneti tagamiseks maapiirkonnas on vajalik fikseeritud sidevõrgu väljaehitamine ning vaid mobiilside lahendustel teenuste kvaliteetne kättesaadavus ei ole tagatud. Samuti peaks tugevdama kaablikanalisatsioonile juurdepääsu regulatsiooni koos asjakohaste tehniliste parameetrite väljatöötamisega.

Konkurentsiameti hinnangul saab eeltoodu põhjal öelda, et jaetasandil on internetti kasutavatele tarbijatele tagatud võimalus valida erinevate teenuse osutajate vahel. Kiire ja kvaliteetse interneti teenuse kättesaadavuse tagamiseks maapiirkondades on vajalik fikseeritud sidevõrgu olemasolu ning sellele juurdepääsu tagamine. Võttes aga arvesse hajaasustust, võivad sellistesse püsivõrkudesse tehtavad investeeringuid olla sideettevõtjate jaoks ebaproportsionaalselt kallid.

Lähtudes eeltoodust, on hetkel maapiirkondades fikseeritud sidevõrkude rajamine ebatõenäoline. Seetõttu on siinkohal vajalik riigiabi osutamine erinevate projektide toel, mille näited on kättesaadavad TTJA veebilehel.[16]

Maapiirkondades fikseeritud sidevõrgu rajamist puudutavad küsimused vajavad eraldi analüüsi läbiviimist.

[16] Kättesaadav: https://www.ttja.ee/et/lairiba_teine_etapp

5. Juurdepääs taristule ja hinnaregulatsioon

ESS-i järgi võib TTJA kehtestada sideettevõtja suhtes, kes on tunnistatud märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks vastaval turul, turu koosseisu kuuluvate sideteenuste osutamiseks olulistele taristutele juurdepääsu võimaldavad kohustused. Juurdepääsu kohustuste eesmärk on edendada konkurentsi elektroonilise side ja sellega seotud teenuste osutamisel, tõkestades sideteenuste turgudel konkurentsi moonutamine või takistamine ning kaitstes kliente eelkõige teenuste valiku osas. Juurdepääsu kohustused tagavad alternatiivsetele sideettevõtjatele juurdepääsu märkimisväärse turujõuga ettevõtja sidevõrgu infrastruktuurile eesmärgiga pakkuda konkurentsi sideteenuste jaeturgudel. Samuti võib TTJA kehtestada kohustuse rahuldada alternatiivse sideettevõtja mõistlik taotlus juurdepääsuks konkreetsetele võrguelementidele ja võrguga seotud vahenditele ning võimaldada nende kasutamine vastavalt seaduses sätestatule, kui juurdepääsust keeldumine või juurdepääs ebamõistlikel tingimustel takistab konkurentsi arengut jaemüügi tasandil või on lõppkasutajate huve kahjustav.

Lisaks võib TTJA kehtestada vastaval turul juurdepääsu puudutavate kulude katmise ja hinnakontrolliga seotud kohustuse ning kuludele orienteeritud tasudega ja kuluarvestus-süsteemiga seotud kohustuse (edaspidi hinnakohustused). Nimetatud hinnakohustusi võib TTJA kehtestada tingimusel, et ta on turuanalüüsi käigus tuvastanud, et konkurentsi mittetoimimise tõttu on märkimisväärse turujõuga ettevõtjal võimalik hoida hindu ülemäära kõrgel või madalal tasemel, moonutades konkurentsi ja kahjustades lõppkasutajate huve.

Kehtestades hinnakohustusi ja soodustades sideettevõtja investeerimist järgmise põlvkonna sidevõrkudesse, võtab TTJA arvesse sideettevõtja tehtud investeeringuid ning et märkimisväärse turujõuga ettevõtjal peab olema võimalik teenida otstarbekalt kasutatud kapitalilt mõistlikku kasumit, võttes arvesse kaasnevaid riske, mis on omased nimetud konkreetse uue võrguprojekti investeeringutele. Samuti lähtub TTJA sideettevõtjale hinnakohustuste kehtestamisel põhimõttest, et igasugune TTJA nõutav kulude katmise mehhanism või hinna kujundamise meetod peab teenima efektiivse ja pideva konkurentsi huvi ja suurendama tarbijate kasu. Selleks võib TTJA arvestada ka hindu, mis on kasutusel teistel võrreldavatel turgudel. Kohustuse valikul arvestab TTJA muu hulgas Euroopa Komisjoni elektroonilise side turgu puudutavate soovituste ja seisukohtadega ning Euroopa Liidu sideturu regulaatorite koostöös kujundatud vastava praktikaga.

Hulgitasandil on kaablikanalisatsiooni- ja lairiba juurdepääsu teenuseid silmas pidades TTJA kehtestanud Teliale valdkonnaspetsiifilised hinnakohustused.

ESS ei sätesta ning ei kohusta TTJA-d rakendama sideturul kindlat konkreetset hinnametoodikat, vaid TTJA-l on siinkohal suur diskretsiooniõigus. Nii on TTJA reguleeritavatel kaablikanalisatsioonile ja lairiba juurdepääsu turul valinud metoodika, mille alusel peab Telia rakendama lairiba juurdepääsu hulgiturul hindasid, mis on kuludele orienteeritud ja arvestatud lähtudes ülevalt-alla täielikult jaotatud ajalooliste kulude meetodist (inglise k. *top-down full distributed historical costs – TD FDC HC*). Selle metoodika järgi kehtestab hinnad Telia, järgides metoodikas sätestatud aluseid.

Võrreldes Konkurentsiameti rakendatava hinnaregulatsiooniga erinevates sektorites (amet reguleerib hindu elektri-, gaasi-, kaugkütte- ja vee-ettevõtjatele) on TTJA rakendatava hinnaregulatsiooni peamiseks eripäraks see, et TTJA ei kooskõlasta monopoolset seisundit omava ettevõtja hindasid, millele järgnevalt antakse ettevõtjale õigus hindade kehtestamiseks, vaid ettevõtjale määratakse metoodika, mille alusel ettevõtja arvutab teenuste hinnad ise välja

ning seejärel need kehtestab. TTJA andmetel kontrollib TTJA ettevõtja rakendatud hindade arvestamist regulaarselt igal aastal ja vajadusel kohustab ettevõtjat hindasid muutma, kui need ei ole kooskõlas kehtestatud meetodiga.

Konkurentsiamet lähtub hindade kooskõlastamisel rangelt kulupõhisuse printsiibist, kus hindade kujunemise aluseks on lubatud müügitulu, mis koosneb ettevõtte efektiivsetest kuludest ja põhjendatud tulukusest. Lubatud müügitulu raames kooskõlastab Konkurentsiamet erinevad tasud. Seejuures ei tohi erinevate tasude raames kogutav summa ületada lubatud müügitulu ning erinevate tasude kujunemise aluseks on kulupõhisus – iga individuaalne tasu kujuneb vastavuses sellele tehtud kuludele. Sarnaseid printsiipe sisaldab ka TTJA poolt monopoolsele ettevõtjale määratud metoodika. Samas, nagu eelpool väljatoodud, on oluliseks erinevuseks aga see, et tasude kehtestamise aluseks on küll TTJA metoodika, kuid sideettevõtja kehtestab tasud ise. Lähtudes eeltoodust, on, TTJA-l väga suur kaalutlusõigus ning see puudutab ka võimalust valida erinvate hinnametoodikate vahel.

Seega saab välja tuua, et Konkurentsiameti poolt rakendatav hinnaregulatsiooni metoodika tagab tugevama kontrolli kui sidesektoris rakendatav metoodika. Ettevõtja ei saa kehtestada regulatsioonile allutatud teenuste hindasid enne regulaatori heakskiitu. Seevastu sidesektoris on selliste teenuste hindade kehtestamine ilma regulaatorilt kooskõlastust saamata ettevõtja pädevuses, lähtuda tuleb küll regulaatori sätestatud metoodikast (vt järgnevat punkti 5.1 - Telial on õigus otsustada kas rakendada hinnastamise mudelit lairibaressursiteenusele 2.0 või 3.0.)

5.1. Telia seisukoht- hinnad ja juurdepääs taristule

Telia on seisukohal, et igale operaatorile on jäetud võimalus otsustada oma teenuse ülesehitusega kaasnevad asjaolud. Näiteks ainuüksi Telial endal on ühe ja sama turuotsuse raames[17] olnud kaks lairibaressursiteenust - 2.0[18] ja alates oktoobrist 2019 lairibaressursiteenus 3.0[19]. Nimetatud teenused on üles ehitatud erinevalt, hinnastus on erinev, kuid mõlemad on täies ulatuses vastavuses kehtiva TTJA turuotsusega ning nende mõlema hinnad on kuludele orienteeritud. 01.09.2020 langetas Telia lairibaressursiteenuse 3.0 hindasid seoses 2019. aasta tulude ja kulude arvestuse baasilt tehtava korralise ümberarvutusega ning alates 01.01.2021 Telia enam lairibaressursiteenust 2.0 ei osuta.

Telia selgitab, et hulgiteenuse tasud olenevad ressursside reaaltarbimisest ehk liikluskoormusest, mida üks või teine operaator võrgule tekitab. Lairibaressursiteenuse 3.0 teenuse hinnakujundus võimaldab jätkuvat hinnalanguse tulenevalt võrgus toimuva koguliikluse kasvust ja vastavast Mbit/s ühikukulu alanemisest aastate lõikes. Samuti annab selline hulgiteenuse ülesehitus teistele operaatoritele võimaluse oma hulgiteenuse kulu juhtida läbi kliendiportfelli mitmekesisuse. Liikluskoormus (reaalkiiruse suhe nimikiirusesse) on väga erinev nii era- ja äritarbijate vahel kui ka erinevate nimikiiruste lõikes. See annab teisele operaatorile võimaluse oma hulgikulu juhtida nii läbi oma kliendi- kui ka tooteportfelli kujundamise. Lühidalt - lairibaressursiteenuse 3.0 kuluarvestusmetoodika on oma olemuselt selline, et kuna võrgu kasutusmahud üha kasvavad, siis toob see kaasa hulgiteenuse hinna languse aasta-aastalt. Nii on veelgi lihtsam konkureerimise võimaldamine sellesse teenusesse

[17] Kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgiturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamine ja kohustuste kehtestamine, 16.06.2017.a. Kättesaadav: https://www.ttja.ee/et/ettevottele-organisatsioonile/sideturg/reguleeritavad-turud/lairiba-juurdepaas-fikseeritud

[18] Teenust iseloomustas, et selle hind on fikseeritud ning teenuse tarbimise mahu eest eraldi ei tasutud.

[19] Teenust iseloomustab, et selle hind koosneb kahest osast: fikseeritud osa ning mahupõhise tarbimise osa.

nö olemuslikult juba sisse kirjutatud. Viimati langes hulgiteenus 3.0 hinnatase vastava ümberarvestuse tulemusena alates 01.09.2020 kohati enam kui 40%. Kokkuvõttes on olemasoleva lairibaressursiteenuse 3.0 hinnastus konkurentsi soodustava iseloomuga.

Vastuseks küsimusele, et kasutades Telia lairibaressursi 3.0 teenust, kas Telia hinnangul on alternatiivsel sideettevõtjal võimalik konkureerida jaeturul olukorras, kus alternatiivsel sideettevõtjal on piirkonnas ainult 1 klient (kohaldub eelkõige äritarbija puhul) ja kliendi tiputarbimine on suur, selgitas Telia, et elektroonilise side valdkonna äritegevus on selle investeerimismahukuse tõttu mastaabiäri. Nii nagu keegi ei loo uut restorani vaid ühe kliendi teenindamiseks, ei rajata ka konkreetsesse piirkonda infrastruktuuri (sidevõrku) üksnes ühe kliendi teenindamiseks. Kui sideettevõtja asub võrku looma, siis ta võtab investeerimisriski ja kui ta ei suuda piisavalt efektiivselt tegutseda ega leia vastavas piirkonnas piisavalt kliente, siis ta ebaõnnestub. Seega peavad ka alternatiivsed sideettevõtjad lähtuma alati eeldusest, et nad on suutelised leidma konkreetses asukohas mitmeid kliente. Hulgiteenuste osutamist, sh kohaldatavat hinnastust ja muud, tuleb vaadelda alati terviklikult ja kogumis. Telia hinnangul on teistel sideettevõtjatel võimalik konkureerida Telia hulgiteenuste baasil lairibaühenduste jaeturul.

Kokkuvõttes ei saa panna ainult ühele ettevõtjale (nt Teliale) kohustust võtta teise operaatori nimel äririske ning kohandada oma tooteportfell kõikidele spetsiifilistele vajadustele vastavaks. See ei oleks ka praktikas teostatav. Äritegevuses kujundab iga ettevõte ise oma ärimudeli, teeb strateegilised otsused ja ehitab üles oma teenused. Samamoodi on igale tõhusale äriettevõttele omane ja tavapärane ka erinevate äririskide võtmine.

Eestis on ulatuslikud paralleelvõrgud juba praegu. Lisaks on Eestis väga mitmeid edukalt konkureerivaid sideettevõtjaid. Konkurentsi toimimist näitab ka uute sidevõrgu operaatorite jõuline turule sisenemine, nt Elektrilevi OÜ (Elektrilevi). Elektrilevi võrguarendusplaanid on seejuures väga ambitsioonikad. Juba 2019. aasta kevadel tegi Elektrilevi pressiteate, mille kohaselt viivad nad 5 järgmise aasta jooksul kiire interneti kasutamise võimaluse enda poolt rajatava võrgu pinnalt koguni 200 000 koduni.[20]

Telia ei nõustu ajakirjanduses esitatud teema püstitustega ja järeldustega, et ülikiire interneti leviala üheks takistuseks asjaolu, et Telia fikseeritud lairibaühenduse jaehinnad on kõrgemad võrreldes naaberriikides teenust osutavate ettevõtjatega.

Telia hinnangul ei saa eri riikide sarnaseid internetipakette kõigest hindade poolelt üks ühele võrrelda. Igal konkreetsel turul on omad eripärad. Näiteks üks Telia näidetest: teenuste hinnad on ühetaolised nii linnades kui maapiirkondades ja seda hoolimata, et maapiirkondadesse tuleb teha hoopis mahukamaid investeeringuid. Tuleb tähele panna ka seda, et erinevate suuremate Eesti sideettevõtjate poolt jaeklientidele pakutavate internetiteenuste hinnatase on Eestis üsna sarnane. Seejuures kasutavad teised sideettevõtjad samuti oma rajatud võrke (on olemas ulatuslikud paralleelvõrgud). Järelikult on Eestis vastava teenuse pakkumiseks vajaliku ressursi rajamise, selle edasise haldamise ning selle pinnalt jaeteenuse pakkumise kulud, sh klienditeenindusega seonduvad kulud, üsna ühetaolised.

Teiste riikidega võrreldes ei ole teada, millistel tehnoloogiatel võrreldavad paketid põhinevad ehk kas ühendusi pakutakse üle vasevõrgu, fiiberoptilise kaabli või on mõnel juhul võrreldud

[20] Vt: https://www.elektrilevi.ee/et/uudised/-/newsv2/2019/05/07/vaata-kelleni-jouab-elektrilevi-kiire-interneti-vork. Alates 01.01.2021 osutab Elektrilevi asemel nimetatud teenust Enefit Connect OÜ.

hoopis nn mobiilset püsiühendust, mida pakutakse üle mobiilivõrgu. Pole teada, milline on sideteenuse osutaja tehniline tugi oma teenustele ning millised on kehtivad kvaliteedinõuded. Üks asi on saada teenusepakkuja veebilehelt internetipaketi hind, kuid teadmata on, kui palju panustab iga ettevõte võimalike probleemide lahendamisse, kui pädev on tema tehniline tugi ja klienditeenindus, kui kiire on riketele reageerimise aeg ning milliseid lisateenuseid ettevõtted pakuvad. Pole teada, milline on erinevates riikides nii riigi enda kui kohalike omavalitsuste tugi internetivõrkude väljaehitamisele ning näiteks nn viimase miili rajamisele. Kõik see mängib suurt rolli ka lõpphinnas. Soodsaim hind ei tähenda alati parimat kvaliteeti.[21]

Kuigi Telia eelistaks olukorda, milles hulgihindade arvestamise aluseks olevat metoodikat ei oleks üldse ette kirjutatud, aktsepteerib Telia TTJA valikut, mille järgi Telia peab hinnakujunduses lähtuma kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetodist. See tagab läbipaistvuse, ettenähtava ja kulupõhise hulgihindade taseme, säilitab võrku omava ettevõtja investeerimishuvi ning on seega kokkuvõttes õiglane kõikide turuosaliste suhtes. Telia on seisukohal, et tegu on proportsionaalse ja asjakohase kuluarvestusmetoodikaga ning see ei vaja muutmist. Kaablikanalisatsiooni regulatsiooni puudutavalt, kuna senine regulatsioon, sh hinnakohustusi puudutavas osas, on olnud väga range, siis selle tulemusena on kaablikanalisatsiooni rendi hinnad Eestis ühed odavaimad Euroopas.

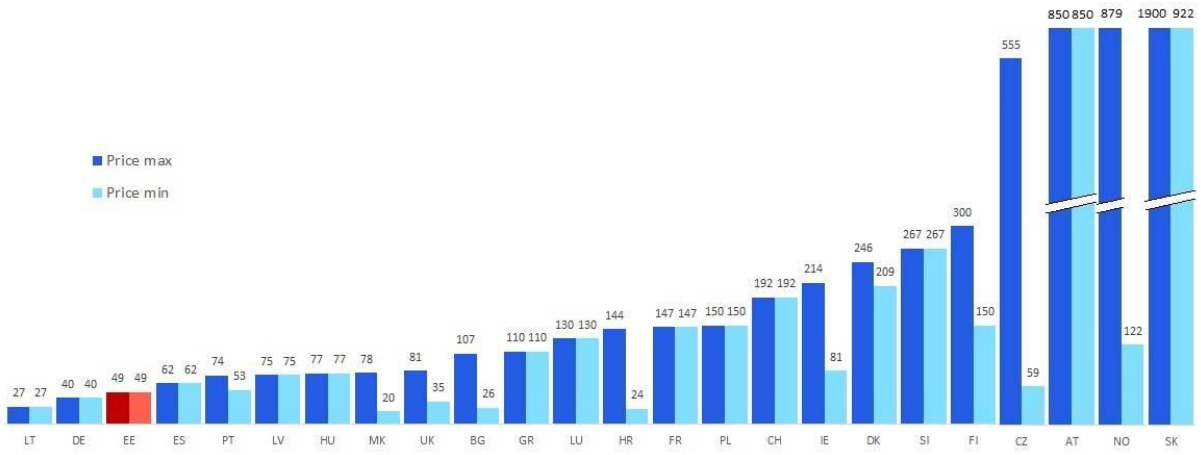

Joonis 8. Kaablikanalisatsiooni rendihinnad Euroopas aastatel 2018-2019 Telia andmetel

Telia ei pea seega põhjendatuks ega vajalikuks kehtestada Telia poolt kaablikanalisatsiooni rentimise suhtes veel täiendavaid kohustusi võrreldes eelmise turuotsusega, pigem kohaldada kogu regulatsioonile värsket ning hetkeolukorraga kooskõlas olevat vaadet. Telia on esitanud oma seisukohad ja ettepanekud kaablikanalisatsiooni *ex ante* kohustuste kehtestamise osas TTJA-le turuotsuse avaliku konsultatsiooni raames edastatud vastuses.

Telia juhib tähelepanu, et kaablikanalisatsioon ei kulge paralleelsena. Ühe ettevõtte käes olev kaablikanalisatsioon ühes piirkonnas (nt Kadaka puiesteel) ei anna talle eelist teises piirkonnas (nt Ehitajate teel) ning siin ei mängi rolli ka mahuefekt. Nii on selge, et reguleeritud peaksid olema kõik kaablikanalisatsiooni omanikud, sõltumata nende taristu ulatusest. Teliale kehtib vaba mahu rendi kohustus, konkurentidele aga mitte. Seeläbi on teistel kaablikanalisatsiooni omanikel (operaatorid, kellele *ex ante* regulatsioon ei kehti) reaalne võimalus kitsendada teatud piirkonnas tarbijate valikuvõimalusi, takistades alternatiivsete operaatorite juurdepääsu oma

[21] Kättesaadav: https://leht.postimees.ee/7133431/suur-uuring-eesti-internet-on-naabritega-vorreldes-porgukallis

taristule või rakendades ebamõistlikke juurdepääsutingimusi. Lähtuvalt ülaltoodust, peab Telia põhjendatuks, et **TTJA poolt kaablikanalisatsioonile rakendatav *ex ante* regulatsioon kehtiks ühesugusena kõigile sideettevõtetele, kes omavad olulist vahendit (kaablikanalisatsioon).**

5.2. Elisa seisukoht- hinnad ja juurdepääs taristule

Elisa hinnangul võib eraklientide osas ülikiire interneti kasutuse vähese leviku üheks põhjuseks olla ka selle kallim hind (eriti arvestades Eesti elanike väiksemaid sissetulekuid lähiriikidest nt Rootsi või Soomega võrreldes) ehk siis rahuldutakse aeglasema, kuid ka odavama ühendusega. Samuti võib olla põhjuseks, et osa erakliente ei pruugi praktikas ka püsiühendust andmesideteenuste tarbimiseks üldse vajada ja rahulduvad mobiilse internetiga, seda just tiheasustuspiirkondades, kus mobiilside kiirused ja kvaliteet on kõrged. Samas võib ka seda olukorda muuta eraklientide kogemus COVID-19 kriisist, mis võib tekitada lisanõudlust kiirema internetiühenduse järele (kaugtööks ja koolitöödeks), aga samuti nt arengud TV-vaatamisel (4K resolutsioonis telepilt jne) tekitavad vajadust järjest kvaliteetsema andmeside järele.

Mis puudutab väiteid, et Eestis on kõrged interneti hinnad, siis Elisa hinnangul ei ole võimalik üheselt järeldada, mida täpsemalt omavahel võrreldakse – näiteks millised paketid olid müügil aasta tagasi ning millised praegu. Lihtsalt kuutasusid omavahel võrrelda ei ole Elisa arvates väga objektiivne ega informatiivne, sest puudub detailne ülevaade pakettide sisust. Metoodika kirjeldusest ei selgu, kuidas ja milliseid pakette võrreldes on arvutatud Eesti (ja Soome) operaatorite hinnad ühe 1 GB andmemahu kohta, kuna siin pakuvad operaatorid ka piiramatu andmemahuga pakette. Samamoodi tuleb koduühenduste vaates võrrelda pakutavat tehnoloogiat, riigiülest katvust (tehtud investeeringuid) ning kuutasu eest pakutava teenuse kvaliteeti. Lihtsalt hindade keskmine võrdluse põhjal on trende äärmiselt keeruline hinnata.[22]

Elisa leiab, et äriklientide osas on aga ülikiire interneti kõrge hind tingitud kindlasti ka toimiva konkurentsi puudumisest. Ülikiire interneti pakkumiseks on sideettevõtjale vaja juurdepääsu vastava ärikliendini ehk siis praktikas ärimajadeni kus sellised kliendid asuvad. Samas praktiliselt kogu Eesti sidekanalisatsiooni, kui olulist vahendit, mille kaudu nende ärimajadeni jõuda, kontrollib Telia. Teistel sideettevõtjatel on vaid üksikud lõigud. Uute (äri)klientide saamiseks on vaja saada eelkõige ärimajadesse Elisa enda optilise kaabliga sisse. Lairibateenus on pigem hädalahendus, parema juurdepääsuvõimaluse puudumisel. Pelgalt mobiilside peal ei saa vähegi suuremale ärikliendile kvaliteetset andmesidet tagada. Seega ei ole võimalik andmesideteenuste pakkumisel konkureerida kui juurdepääs kaabelvõrgule puudub. Üksnes mobiilsidel põhinev lahendus ei taga tänases tehnilises arenguetapis veel toimepidevust ja kvaliteeti mida äriklient reeglina vajab.

Fikseeritud sidevõrk on alusühendusena sideturul konkureerimiseks ülioluline. Mobiilside tugijaamad on reeglina ühendatud samuti kaabelvõrgu kaudu. Optilise kaabli ühendused on igal juhul eelistatum tehniline lahendus. Raadiolinke kasutatakse praktikas sideettevõtjate poolt kohtades, kus optikat pole võimalik saada või selle paigaldamine läheks liiga kalliks (väheasustatud piirkonnad, ääremaad, sood jne). Elisa alustas Telia lairibaressursiteenuse 3.0 tarbimisega alles 2020 a. lõpus, seega on hetkel järeldusi teha veel veidi vara. Samas tundub Elisale siiski, et võrreldes Telia varasemalt osutatud, kuid nüüdseks lõpetatud

[22] Kättesaadav: https://leht.postimees.ee/7133431/suur-uuring-eesti-internet-on-naabritega-vorreldes-porgukallis

lairibaressursiteenusega 2.0, on teatud osas saavutatud hinnavõit ja kvaliteet on olnud sama mis ennegi. Elisa on läinud üle lairibaressursiteenuse 3.0 peale.

Elisa seisukohast on interneti teenuste osutamisel kõige olulisem juurdepääsu võimaldamine Telia kaablikanalisatsioonile ning siinjuures ei ole Elisa jaoks probleemiks mitte niivõrd kaablikanalisatsiooni rendihind, kuivõrd see, et kaablikanalisatsioonis puudub sageli vaba maht. Elisa on nii kaablikanalisatsioonile juurdepääsu osas kui ka lairiba teenust puudutavalt esitanud oma seisukohad TTJA-le hetkel läbiviidavate turuanalüüside raames. Elisa hinnangul, kuigi TTJA poolt 2020. aasta augustis konsulteerimiseks esitatud kohaliku juurdepääsu tururegulatsiooni eelnõu[23] sisaldas senise regulatsiooniga võrreldes mitmeid uusi ja vajalike regulatiivseid kohustusi (nt juurdepääs Telia sidevõrgu digitaalsele alusplaanile ja 100 mm läbimõõduga kaablikanalisatsiooni paigalduskohtade suurendamine), siis sisaldas see ka hulgaliselt parendamist ja täiendamist vajavaid kohti.

Uue teemana teeb Elisale aga muret, et käesoleval ajal on riigi osalusega ettevõte Elektrilevi lisaks Eestis kiire internetivõrgu rajamisele maapiirkondade nn valgetel aladel (turutõrkepiirkondades) järjest enam rajamas optilise kaabli võrku (alates 01.01.2021 tegeleb sellega Enefit Connect OÜ) ka nö mitte-valgetel aladel, kus on täna erinevate sideteenuse osutajate vahel toimiv konkurents, eelkõige korter- ja ärimajade uusarendustesse. Probleem seisneb aga selles, et nimetatud ettevõtja pakub kinnisvara arendajatele võimalust loobuda üldse oma arendatavale objektile sidekanalisatsiooni rajamisest, pakkudes selle asemel arendajatele et ta ise ehitab objektile välja vajaliku optikavõrgu ja annab hiljem teistele sideettevõtjatele võimaluse seda objektil sideteenuste pakkumiseks Elektrilevilt välja rentida. Sellise tegevuse tulemusel ei ole aga ühelgi teisel antud objektil sideteenuste pakkumisest huvitatud sideettevõtjal (ei kinnisvara arenduse käigus ega ka hiljem) võimalik enam Elektrilevi võrguga paralleelselt oma kaableid objektile paigaldada, kuna selleks vajalik sidekanalisatsioon lihtsalt puudub.

Elisa rõhutab vajadust leida regulatiivseid lahendusi, et uutesse korter- ja ärimajadesse rajataks, nagu varasemalt, korralik sidekanalisatsioon (100 mm sidetoru) ning et seda oleks erinevatel sideettevõtjatel nii praegu kui ka tulevikus võimalik kasutada oma võrgu viimiseks lõppkasutajateni. See tagaks korter- ja ärimajade juurdepääsu osas nii operaatorneutraalsuse, võrdse konkurentsi kui lõppkasutajate kaitse sideteenuste hinna osas. Võrdsetel alustel võrkude arendamine on kõikide turul tegutsevate osapoolte huvides ning kahlemata teeb Elektrilevi Eesti elanikele nn valgetes alades maapiirkondadesse kiire interneti viimisel väga head ja tänuväärset tööd.

Elisa hinnangul peab TTJA kui sideturgude regulaator, tugevdama oma rolli ning siinjuures koostööd Konkurentsiametiga. Samuti tuleks kaaluda uusarendustesse ja uutesse ärimajadesse juurdepääsul tekkinud probleemkohti arvestades vastavasisuliste muudatuste sisseviimist ehitusseadustikku.

5.3. Tele2 seisukoht- hinnad ja juurdepääs taristule

Tele2 jaoks on fikseeritud sidevõrgus lairiba juurdepääsu teenus olulise tähtsusega ning Tele 2 soovib tegutseda püsivõrgu lairibaühenduse turul, kuid turul domineerib liialt Telia. Tele2 hinnangul on sellest tulenevalt tingitud kõrged hinnad nii jae- kui ka hulgimüügiturul, mis

[23] Kättesaadav: https://www.ttja.ee/et/ettevottele-organisatsioonile/avalikud-konkursid

omakorda kahjustab tõhusat konkurentsi, kuna seab konkurendid ebasoodsasse olukorda. Tele2 poolt tellitud Civitta analüüsile tuginedes (koosatud mai kuus 2020), on Telia hulgihinnad Euroopa kõrgeimad, mistõttu teised ettevõtjad Eestis ei saa teha lõppkasutajatele alternatiivseid pakkumisi, et suurendada kiire ja ülikiire lairibaühenduse kasutuselevõttu.

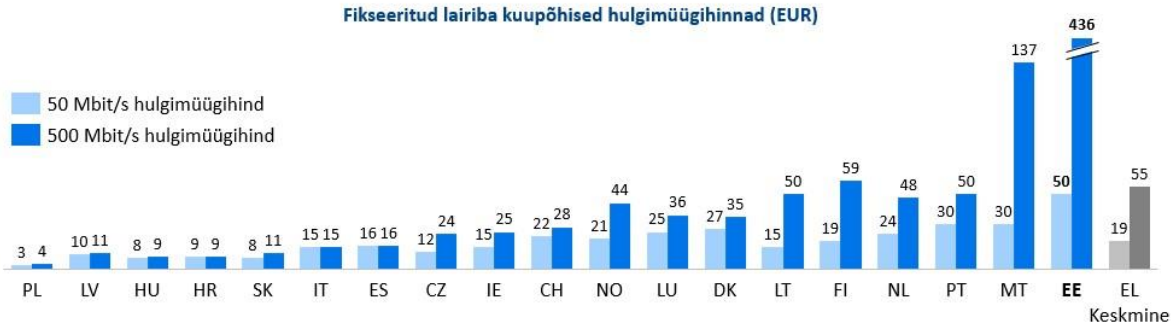

Joonis 9. Fikseeritud lairiba kuupõhised hulgimüügihinnad 2020 aastal (lairibaressursiteenus 2.0). Allikas: Tele2 siseanalüüs.

Tele 2 hinnangul oli lairibaressursiteenuse 2.0. teenuse hind liiga kõrge, kuid 2020. aasta jooksul pärast hulgituru hinna kalliduse teema ülestõusmist tulenevalt TTJA konsultatsioonidest, on Telia teinud oma teenustes mitmeid muudatusi. Turult on kaotatud teenus lairibaressursi teenus 2.0, mille alusel eelnevad hinna võrdlused on teostatud. Märkimist väärib ka see, et lairibaressursiteenus 3.0 hindu on Telia alandanud 2020. aastal vähemalt neli korda ning eelnevalt on Telia öelnud, et hulgituru hinnad on kulupõhised.

Tele2 on seisukohal, et Telia lairibaressursiteenus 3.0, mis erinevalt 2.0 teenusest koondab kokku kõik erinevad juurdepääsutehnoloogiad, ei ole endaga kaasa toonud loodetud konkurentsiolukorra paranemist. Antud hinnang põhineb asjaolul, et lairibaressursiteenuse 3.0 lahenduse hinnastamine ei ole alternatiivsete operaatorite jaoks läbipaistev. Kulude ja tulude prognoosimine on ettevõtja eduka äriplaneerimise, stabiilsuse ja jätkusuutlikkuse alus ning ettevõtja ei saa tõhusalt konkureerida turul, kus valitseb ebakindlus ja vähene läbipaistvus, kuna ta peab oma äriotsuseid tegema teabe alusel. Tele2 hinnangul ei ole see Telia lairibaressursiteenuse 3.0 hinnakujunduse puhul võimalik, sest erinevalt varem saadaval olnud lairibaressursiteenuse 2.0-st kasutatakse lairibaressursiteenuse 3.0 puhul kulunäitajana tipptunni liiklust, mis tähendab, et intensiivse lairibaliikluse korral katavad tipptunni liikluse kulud alternatiivsed ettevõtjad. 3.0 lairibaressursiteenuse hinnakujundusmehhanismi kasutamise puuduseks on lisaks veel see, et liikluskoormust on keeruline prognoosida ning seetõttu pole alternatiivsetel ettevõtjatel selget teavet hulgitasandi teenuse maksumuse kohta. Sõltuvalt liikluse intensiivsusest või siseneva küberrünnaku (nt. DDoS rünnak) korral võib hulgitasandi hind olla kordades kõrgem planeeritust.

Tele2 hinnangul ei ole lairibaressursiteenus 3.0 tehniliselt piisavalt heaks alternatiiviks, et seda tehnoloogiliselt kasutada optilise juurdepääsuliini, jagatud optilise juurdepääsuliin või oma optilise kaabli paigaldamiseks Telia sidekanalisatsiooni ehk siis kaablikanalisatsiooni rendi asemel.

Tele2 hinnangul peaks TTJA rakendama lisaks praegusele hinnakujundusele ka hinnakruvimise[24] piiramise testi ja „jaehind-miinus“ hulgihindade määramise meetodit ning

[24] Konkurentsiõiguslik probleem, mis tuleneb hulgiteenuste ja jaemüügi hinnavahest, eeskätt ebatavaliselt madalast hinnast jaeturul ning ebatavaliselt kõrgest hinnast hulgiturul.

muutma kapitali kaalutud keskmist hinda, kuna see on üks Euroopa kõrgemaid. Samuti peaks TTJA rakendama täpsemat kulude jaotamist lairibatoodetele, eristades erinevaid ühendusmeediume ja tehnoloogiad ning jaotama kulud igale hulgitasandi tootele selle kiiruse järgi, mis on võimalik tänu täpsemale kulude jaotamisele ühendusmeediumite ja tehnoloogiate kaupa.

Tele2 hinnangul kõige olulisem soovitus on viia läbi sõltumatu audit Telia müüdud teenustelt tegelikult teenitud tulude ja nende teenuste osutamise kuludele, sest praegune hinnakujundusmeetod põhineb üksnes Telia sisendil. Konkurentsi edendamiseks peaks TTJA pöörama põhitähelepanu sellele, et teised operaatorid saaksid võrdsetel tingimustel juurdepääsu olemasolevale taristule, mh peaks TTJA kehtestama taristu ehitajale, kelleks on kas märkimisväärse turujõuga ettevõtja või muud operaatorid, kohustuse paigaldada samasse asukohta mitu 100 mm kaablikanalit või suurendada paigalduskohtade arvu, et tagada edaspidi valguskaablite paigaldamiseks piisavalt ruumi. Füüsilisele taristule juurdepääsu hinnakujundus peab olema läbipaistev ja mittediskrimineeriv – lubatud peaksid olema ainult mahuallahindlused. Juurdepääsu üle peetavate vaidluste vältimiseks peaks märkimisväärse turujõuga ettevõtjal olema kohustus luua avalik andmebaas, mis sisaldab teavet kõigi valguskaablite ja kaablikanalite rentimise võimaluste kohta. Tele2 on esitanud konkreetsed seda teemat puudutavad ettepanekud TTJA-le käimasoleva turuanalüüsi raames.

Üldiselt on teistel operaatoritel võimalik konkureerida märkimisväärset turujõudu omava ettevõtjaga kahel viisil – kas hulgitasandi juurdepääsu kaudu või oma kiudoptilise taristu rajamise teel, rentides olemasolevaid kaablikanaleid sidekanalisatsioonis märkimisväärse turujõuga ettevõtjalt. Tele2 jaoks on mõlemad variandid, nii juurdepääs Telia kaablikanalisatsioonile kui ka võimalus rentida Telia omandis olevat valguskaabli kiudu äriliselt olulised ning turul konkureerimise oluliseks eelduseks. Mobiilne andmeside ei asenda täielikult kaabelvõrgu kaudu lõppkliendile pakutavat püsiühendust. Mobiilsidevõrgus on väljakutseks teenuse usaldusväärse ja püsiva taseme tagamine, kuna mobiilside signaale võivad mõjutada mitmed tegurid, näiteks kaugus saatjast, takistused ja muude seadmete häired. Mobiilsidevõrk on, nagu ka nimest lähtub, loodud mobiilseteks lahendusteks seetõttu ei ole võimalik võrgu planeerimisel täielikult arvestada kasutajate tarbimismahtusid ning mustreid, mida kasutajad fikseeritud asukohas vajavad, mistõttu võib kasutajate juurde lisandumisel piirkonda hetkeliselt teenuse kvaliteeti mõjutada.

Lähitulevikus kasutusele võetav 5G tehnoloogia ei saa asendada püsiühendust ja seda nii tehnilistel kui ka puhtalt praktilistel põhjustel. Kuigi 5G tehnoloogia kasutuselevõtt võib sobida tihedas asustuspiirkonnas asendamaks püsiühendust, ei ole sellel aga suutlikkust ega tasuvust maapiirkondades.

5.4. TTJA seisukoht- hinnad ja juurdepääs taristule

Alates 2014. aastast pakkus Telia hulgitasandil lairibaressursiteenust 2.0, mille pakkumine lõpetati täielikult 2020. aasta lõpus. Alates 2019. aasta oktoobrist on Telia pakkunud hulgitasandil lairibaressursiteenust 3.0, millega Telia võttis Telia kasutusele täiustatud ülekandevõrgu liikluse mõõtmise meetodi[25], mis võimaldab reaalsete ühenduskiiruste

[25] Täpsemalt *99th Percentile Burstable Billing* meetod, vt ka LRT 3.0 teenusetingimuste 2.5 https://www.telia.ee/images/documents/tt/est/tt-lairibaressurss-3-0.pdf

(ribalaiuste) kohast kuluarvestust ja hinnakujundust, reageerides seeläbi ka muutuvale ühenduskiiruste kasvule ja arvestades uusi tehnoloogilisi võimalusi.

2020. aasta teises pooles arvestas Telia oma 2019. aasta kulude alusel uued lairibaressursiteenuse 3.0 hulgihinnad (Telial on kohustus oma reguleeritavad hinnad kord aastas eelmise aasta kulude alusel ümber arvestada). Uued hulgihinnad langesid märkimisväärselt. Näiteks langes tipptunni liikluskoormuse hind -47%. Samuti langesid ülikiirete (üle 100 Mbps) lairibaühenduste kuutasud kuni -27% ning lairibavõrgu juurdepääsupunkti liitumis- ja kuutasud vastavalt -49% ja -64%. Kui võtta aluseks Tele2 andmed Euroopa riikides rakendatavate lairibaühenduste hulgihinnad (vt joonis 9. hinnangu lk 22). siis on Telia Eesti lairibaühenduste hulgihinnad madalamate internetikiiruste puhul Euroopa keskmisel tasemel, kuid kõrgematel kiirustel üle selle (vt järgenvat tabelit 1).

Tabel 1. Telia lairibaühenduse (500 Mbps) hulgihinnad (KM-ta) võrreldes Tele2 poolt esitatud teistes Euroopa riikides rakendatavate vastavate hulgihindadega, 2021 jaanuar (sisaldavad lairibaühenduse kuutasu)

	PL	**HU**	**HR**	**LV**	**SK**	**IT**	**LT**	**ES**	**CZ**	**EE**	**IE**	**FI**	**CH**	**DK**	**LU**	**NL**	**PT**	**MT**
50 Mbps	3	8	9	10	8	15	15	16	12	**13**	15	19	22	27	25	24	30	30
	PL	**HU**	**HR**	**LV**	**SK**	**IT**	**ES**	**CZ**	**IE**	**CH**	**DK**	**LU**	**EE**	**NL**	**LT**	**PT**	**FI**	**MT**
500 Mbps	4	9	9	11	11	15	16	24	25	28	35	36	**38**	48	50	50	59	137

Samas puudub TTJA-l teave, millisel meetodil Tele2 vastavad andmed kogus ja kas need on võrreldavad, kuna lairibaühenduse hulgiteenuse hinda mõjutavad mitmed erinevad komponendid. Näiteks kus asub lairibaühenduse juurdepääsupunkt hulgitasandil, kas sidevõrgu riikliku tasandi peajaamas, regionaalses jaamas või mõnes alama tasandi jaotuspunktis. Mida madalamal tasandil on juurdepääsupunkt, seda madalam on lairibaühenduse kuutasu. Samuti, kus asub lairibaühenduse lõpp-punkt, kas lõppkasutaja ruumides või näiteks kinnistu piiril (nagu Telial Eestis). Mida kõrgemal tasemel on lõpp-punkt, seda madalam on lairibaühenduse kuutasu. Samuti on oluline, milline on sidevõrgu tehnoloogia ning seejuures on vana ja amortiseerunud vaskpaarvõrgul põhineva lairibaühenduse kuutasu madalam, kui uue valguskaabelvõrgul põhineva lairibaühenduse kuutasu.

On ka oluline, kas lairibaühenduse hulgiteenust võib üle broneerida (ühe hulgiühenduse baasil osutada jaeühendusi mitmele jaekliendile nagu võimaldab Telia lairibaressursiteenus 3.0 Eestis) või mitte (iga hulgiühenduse baasil võib osutada ainult ühe jaeühenduse ühele jaekliendile). Üldjuhul hulgitasandi lairibaühenduse kuutasu, mida lubatakse üle broneerida on kõrgem, kui ühendusel, mida ei lubata. Eeltoodust tulenevalt ei anna TTJA hinnangut Tele2 esitatud teistes Euroopa riikides kasutuses olevate lairiba juurdepääsu hulgihindadele.

Ülevaate saamiseks liikmesriikide digitaalvaldkonna edusammudest on Euroopa Komisjon koostanud alates 2014. aastast digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksi (DESI) aruandeid. DESI aruanded sisaldavad nii ülevaadet iga riigi olukorrast kui ka temaatilisi peatükke. Peale selle on iga liikmesriigi kohta käivale aruandele lisatud põhjalik telekommunikatsiooni käsitlev peatükk. DESI riigiaruannetes on indeksi viie kategooria näitajatel põhinevad kvantitatiivsed tõendid kombineeritud ülevaatega selle riigi poliitilisest lähenemisviisist ja parimatest tavadest.

TTJA kasutas DESI 2018. aasta raporti alusandmeid[26](DESI 2019. aasta raporti alusandmeid ei ole avaldatud), eraldas neist naaberriikide asjakohasel sideteenuse turul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks määratud ettevõtja lairibaühenduste jaehinnad ning kasutades Euroopa Sideameti raporti[27] ning Eurostati poolt 2019. aastal avaldatud andmeid majapidamise mediaansissetuleku kohta[28] ning koostas järgmine tabeli 2.

Tabel 2. TTJA tabel jaetasandi lairibaühenduste hindade kohta

Riik	**Endise monopoli turuosad lairiba jaeturul**	**30<Mbps≤50**	**50<Mbps≤100**	**100<Mbps≤300**	**300<Mbps≤500**	**500<Mbps≤1000**	**Majapidamise mediaan sissetulek**
LT	**52%**	-	12	19	-	23	**66%**
LV	**55%**	-	16	19	30	-	**71%**
EE Telia hinnakiri	**52%**	**25**	**28**	**36**	**45**	**102**	**100%**
FI	**-**	30	39	39	60	45	**217%**
DK	**44%**	36	37	53	-	94	**214%**
SE	**34%**	-	39	47	67	96	**268%**
NO	**39%**	51	61	68	111	-	**341%**
Kiirust kasutavate Eesti eraklientide osakaalud		**33%**		**26%**		**alla 1%**	
1. Kõige madalam		2. Madaluselt teine		3. Madaluselt kolmas		Ülejäänud	

Eeltoodud hindade võrdlusest tuleneb, et Telia Eesti eraklientide kiirete (30<Mbps≤100) ja ülikiirete (100<Mbps≤1000) lairibaühenduste jaehinnad on kas madaluselt teised või kolmandad võrreldes naaberriikidega. Teiste sideettevõtjate lairibaühenduste jaehinnad on võrreldes Telia hindadega üldjuhul veelgi madalamad. Seega **kokkuvõtvalt kasutab ca 60% Eesti lairibaühenduse erakliente kiireid või ülikiireid lairibaühendusi, mille jaehinnad on naaberriikide võrdluses pigem soodsad**. Ainult ülisuurte 500<Mbps≤1000 kiirustega lairibaühenduste jaehinnad, mida kasutab alla 1% erakliente, on naaberriikidega võrdluses ühed kõrgemad.

Samuti selgub tabelist, et **riikide lairibaühenduste jaehindade kallinemine on märkimisväärselt sõltuvuses majapidamiste keskmisest sissetulekust** ning ei ole otseses sõltuvuses endise monopoli turuosa suurusest.

Konkurentsiamet osundab, et ameti hinnangul ei anna majapidamismediaani sissetulekutele tuginemine hindade võrdluses nii täpset tulemust kui annab võrdlus hindade läbikaalumisel Eurostati poolt avaldatud hinnatasemetega. Selle aluseks võtmisel nähtub, et Eesti tarbija

[26] Kättesaadav: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=62764
[27] BEREC Report. „Regulatory Accounting in Practice 2020“, joonis 52. Kättesaadav: https://berec.europa.eu/eng/document_register/subject_matter/berec/reports/9718-berec-report-on-regulatory-accounting-in-practice-2020
[28] Kättesaadav: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di04

isikliku sideteenuste hinnataseme indeks on 85%-i EL-27 keskmisest (vt tabel 3) [29]. Seega on Eesti sideteenuste hinnatase ca 15% madalam EL-27 keskmisest ning naaberriikide võrdluses madaluselt kolmas.

Tabel 3. Euroopa Liidu riikide sideteenuste hinnataseme indeksid 2019

Sideteenuste hinnataseme indeks	71.50%	76.80%	85.00%	99.40%	107.40%	131.70%	179.20%
võrreldes EL-27 riigi keskmisega							
Riik	**LT**	**LV**	**EE**	**FI**	**DK**	**SE**	**NO**

TTJA hinnangul üldjuhul piisab ühele inimesele ca 30 Mbps kiirusega lairibaühendusest, et üheaegselt kõnelda telefoniga, saata e-kirja, sirvida veebilehti või sotsiaalmeediat, osaleda videokõnes, vaadata HD kvaliteediga TV-d ja mängida onlines. Seega praegusel ajal piisab näiteks kolme inimesega leibkonnale lairibaühenduste põhiste rakenduste kasutamiseks üldjuhul ca 100 Mbps kiirusega ühendusest (3x30Mbps, vt eelnev tabel 2). Seetõttu on TTJA hinnangul ülisuured kiirused (üle 500 Mbps) enamus eraklientidele praegusel ajal veel ebapraktilised (vt tabel 4 allpool).

Tabel 4 Lairibaühenduse vajadus tänapäevaste rakenduste kasutamiseks[30]

Telefon	1	Mbps
E-kirjad	1	Mbps
Veebilehed ja sotsiaalmeedia	5	Mbps
Videokõne	5	Mbps
TV HD kvaliteediga	10	Mbps
Online mängud	6	Mbps
Kokku	**28**	**Mbps**

Mis puudutab jaehindade suurusi, siis TTJA on seisukohal, et sarnaselt hulgihindadele on oluline teada, kas andmed on võrreldavad, kuna ka lairibaühenduse jaeteenuse hinda mõjutavad mitmed erinevad komponendid, mh sidevõrgu rajamise kulud, mille puhul on oluline teada, kas sidevõrku on rajatud näiteks riigiabi kasutades - mida suurem on riigiabiga rajatud sidevõrgu osa, seda madalamad on sideettevõtja sidevõrgu kulud ning tal on seetõttu võimalus pakkuda teenuseid odavamalt. Samuti on oluline rahvastiku tihedus – mida madalam on rahvastiku tihedus, seda kõrgemad on püsivõrgu rajamise kulud. Eesti on üks madalama rahvastikutihedusega riike Euroopas.[31] Ka on vaja teada, kas teenuse osutamisel müüakse maksimaalse võimaliku või minimaalselt tagatud internetiühenduse kiirust (maksimaalse võimaliku kiirusega ühenduse võib rajada väiksema läbilaskega ehk väiksemate kuludega, kuid see võib halvendada teenuse kvaliteeti). Ka mõjutab jaetasandi hindade suurust nõudlus ning majapidamiste sissetulek, mis on Eestis võrreldes Läti ja Leeduga ca 50% suurem, samas võrreldes Soome, Rootsi, Taani ja Norraga ca 50–70% väiksem.[32]

[29] Kättesaadav: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Price_level_index_for_personal_transport_equipment,_transport_services,_communication_and_restaurants_%26_hotels,_2019,_EU-27%3D100_December.png

[30] Vt: https://www.cnet.com/how-to/how-much-internet-speed-do-you-really-need/

[31] BEREC-i raport "*Regulatory Accounting in Practice 2020*" ptk 4.1. Kättesaadav: https://berec.europa.eu/eng/document_register/subject_matter/berec/reports/9718-berec-report-on-regulatory-accounting-in-practice-2020).

[32] Kättesaadav http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di04

Lisaks eelnevale mõjutab riikide lairibaühenduste jaehindade taset turul toimiv sideettevõtjate vaheline konkurents – toimivas konkurentsiolukorras on jaetasandil hind madalam. Samuti on mobiilside lairibaühendustel märkimisväärne mõju püsivõrkude lairibaühenduste jaehindadele. Näiteks Eestis on kohati kiirete lairibaühenduste (30<Mbps≤100) jaehinnad eraklientidele mobiilvõrgus madalamad kui püsivõrgus, samas püsivõrgu ülikiirete (> 100 Mbps) lairibaühenduste hindadele mobiilside lairibaühenduste poolt praegu pigem mõju puudub, kuna 4G mobiilsidekiirused jäävad keskmiselt ca 100 Mbps juurde[33] - TTJA hinnangul võib see muutuda 5G teenuse turule tulekuga.

Kehtivate ja tulevikus kavandatavate hinnakohustuste osas jääb TTJA kokkuvõtvalt seisukohale, et hetkel kaablikanalisatsioonile ja lairiba hulgiteenustele kehtivad ning tulevikus kavandatavad sarnased hinnakohustused (st *TD HCA FDC* meetod) on turu olukorda arvestades sobivaimad. Eelkõige, kuna see tagab ESS § 52 sätestatud nõude, mille kohaselt rakendatav hinnakohustus peab võimaldama otstarbekate investeeringute tagasiteenimise ja seeläbi sideettevõtjate huvi investeerida järgmise põlvkonna sidevõrkude arengusse, täitmise. Muuhulgas on selle metoodika rakendamine oluliselt vähem koormavam ja ressursse nõudvam, kui teised kuludele orienteeritud meetodid või teised kuluarvestuse metoodikad. Ka on TTJA hinnangul *TD HCA FDC* metoodika piisavalt tõhus, et tagada hulgiteenuste hinnad, mille alusel on võimalik Teliaga alternatiivel sideettevõtjal jaeturul sama tõhusalt konkureerida. TTJA hinnangul saab kõige paremini alternatiivne sideettevõtja konkureerida jaeturul, pakkudes hulgiteenuse baasil lairibaühenduse jaeteenuseid samaaegselt nii era- kui ka äriklientidele, kuna seeläbi kompenseerib äriklientide kõrge kasum eraklientide madalamat kasumit. Samuti tuleks võimalusel eraklientidele jaetasandi lairibaühendusi pakkudes hulgitasandi ühendusi üle müüa, kuna sellel on oluline positiivne mõju kasumi suurendamisele. Hinnakohustuste sobivuse kohta on TTJA oma põhjendused esitanud otsuste kavandites.[34]

TTJA möönab, et kuludele orienteeritud meetodi peamine probleem on selles, kuidas tagada, et hinnaarvestuse aluseks võetakse ainult otstarbekad investeeringud (st, et arvesse võetakse ainult tõhusad kulud). TTJA peab põhjendatuks peale otsuse jõustumist tellida ESS § 52 lõike 6 alusel täiendav Telia hulgihindade kuludele orienteerituse kontrollimine vastaval alal eriteadmisi omava sõltumatu isiku (sõltumatu audiitor) poolt. **Kaablikanalisatsioonile juurdepääsu hinnakujundust** puudutavalt ei ole Telia kohta esitatud TTJA-le kogu regulatsiooni perioodi (alates aastast 2007) vältel kaebusi. Samas on TTJA otsustanud läbiviidava turuanalüüsi raames tugevdada kaablikanalisatsioonile juurdepääsu kohustusi.[35]

5.5. Muud võrdlusandmed

Euroopa Komisjon viis läbi uuringu[36], mille käigus koguti, uuriti ning võrreldi kõigi liikmesriikide püsi- ja mobiilse võrgu kaudu osutatavate jaetasandi lairibateenuste hindasid. Hindadest ülevaate saamiseks ning võrdluse koostamiseks kaasati iga riigi interneti teenuse

[33] Vt https://www.ttja.ee/sites/default/files/content-editors/Sideteenused/mobiilse_interneti_andmesidekiirused_eestis_09.2019.pdf

[34] Vt lairibale juurdepääsu turg, otsuse kavand lisa 1 (Hinnad ja hinnakohustustuste analüüs, lk 20 30).Kättesaadav: https://www.ttja.ee/et/ettevottele-organisatsioonile/sideturg/reguleeritavad-turud/lairiba-juurdepaas-fikseeritud

[35] Vt TTJA otsuse kavand „Füüsiline juurdepääs fikseeritud sidevõrgule lk 50 – 81, Kättesaadav: https://www.ttja.ee/et/ettevottele-organisatsioonile/sideturg/reguleeritavad-turud/fuusiline-juurdepaas-fikseeritud

[36] Vt: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/mobile-and-fixed-broadband-prices-europe-end-2019

pakkujad (mh viis suurimat) ja kaks või kolm suurimat mobiilsidevõrgu operaatorit. Andmeid koguti teenusepakkujate veebisaitidelt kahe nädala jooksul perioodil 07.10 kuni 20.10.2019. Saadud andmed analüüsiti, et määrata kõige odavam pakkumine igas riigis vastavalt mobiilsete ja püsiinternetiteenuste kasutajate erinevatele tarbimisharjumustele, lähtudes Euroopa Sideameti lairibahindade mõõtmise ja võrdlemise standardiseeritud suunistest. Võrdluste tegemiseks määratleti nn hinnakorvid, mida arvestades hindasid võrreldakse.

Püsiliinide (fikseeritud sidevõrgu osa) **kaudu teenuse osutamisel** võeti aluseks eraldiseisev (nn *Single Play*) püsiliini kaudu osutatav interneti teenus (ilma telefonita, TV-ta, mobiilsete teenusteta) viie erineva kiiruse kategoorias alustades madalatest kiirustest 4 – 12 Mbps kuni väga kiireteni >200 Mbps. Samuti võeti aluseks nn topelt teenuste (inglise keeles *Double Play*) korv, kus on lisaks püsiliini kaudu telefon, alates madalatest kiirustest 12 – 30 Mbps kuni väga kiireteni >200 Mbps. Lisaks ka kolmikteenuste (inglise keeles *Triple Play*) korv, kus on olemas nii püsiliini kaudu internet, telefon kui ka TV, alustades madalatest kiirustest 12 – 30 Mbps kuni väga kiireteni >200 Mbps. Euroopa Komisjon märgib oma järeldustes, et üldiselt on Leedus, Lätis, Rumeenias ja Slovakkias kõige atraktiivsemad püsiliinide kaudu interneti teenuste hinnad ELis. Enamus nende riikide puhul võrreldud pakkumisi kuulub kõige odavamasse hinnakorvi. Järgnevad Prantsusmaa, Poola, Soome ja Bulgaaria. Prantsusmaal ja Poolas on madalad hinnad, eriti nn Triple Play (kolmikteenuste) pakkumised. Euroopa Komisjoni seisukoha järgi on Austrias ja Eestis madalama ribalaiusega pakkumiste jaoks soodsad hinnad, kuid kipuvad olema kallimate riikide klastris kiirustel üle 100 Mbps.[37]

Mobiilside võrkude kaudu teenuse osutamisel võeti aluseks ainult mobiilsed andmesidekorvid viies erinevas andmeside mahukategoorias, järjestades väga madalast (0,5 GB) kuni väga suureni (20 GB). Samuti nö telefonipõhised korvid, mis on määratletud seitsmes erinevas korvis keskmise kasutajale vajaliku andmemahu ja mobiilkõne minutite järgi (lähtutud on madala, keskmise ja kõrge kõneminutite väärtustest vastavalt 30, 100, 300 minutit). Euroopa Komisjon märgib oma järeldustes, et odavad riigid on Rumeenia, Rootsi, Austria, Saksamaa, Eesti, Itaalia ja Ühendkuningriik. Suhteliselt odavad riigid Prantsusmaa, Luksemburg, Poola, Sloveenia, Soome Holland, Bulgaaria, Belgia, Läti, Taani ja Horvaatia. Ning suhteliselt kallid riigid on Malta, Kreeka, Leedu, Hispaania, Ungari, Iirimaa ja Portugal. Kallite riikide kategooriasse liigituvad Slovakkia, Küpros ja Tšehhi.

Euroopa Komisjon on oma aruandes „ Digitaalse majanduse ja ühiskonna indeks 2020“ [38] välja toonud, et üldiselt on Eesti elektroonilise side turul pakutavad jaetasandi tooted EL-i keskmisest veidi odavamad. Nii paistab Eesti silma suhteliselt madalate nö mobiilikorvide hinnaindeksite võrdlusega EL keskmise suhtes – indeks 75 EL keskmise 68 suhtes. Lisaks ka fikseeritud võrgu lairiba hinnad ning kõigi lairibateenuste koondatud hinnaindeks on EL-i keskmisest madalam.

---

[37] Kättesaadav: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/mobile-and-fixed-broadband-prices-europe-end-2019 Executive summary in English, joonis 3 ja Euroopa Komisjoni seisukoht lk 8 : Suuremate kiiruste puhul (100 Mbit/s ja üle selle) Eestis pakutavad lairiba paketina osutatavate teenuste hinnad (internet + telefon + TV) ületavad Euroopa keskmist, kuid ainult interneti teenuste puhul jäävad need madalamasse kategooriasse.

[38] European Commission study „*Digital Economy and Society Index* 2020) Kättesaadav: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2020-desi-report-electronic-communications-markets-overview-member-state-telecom-chapters

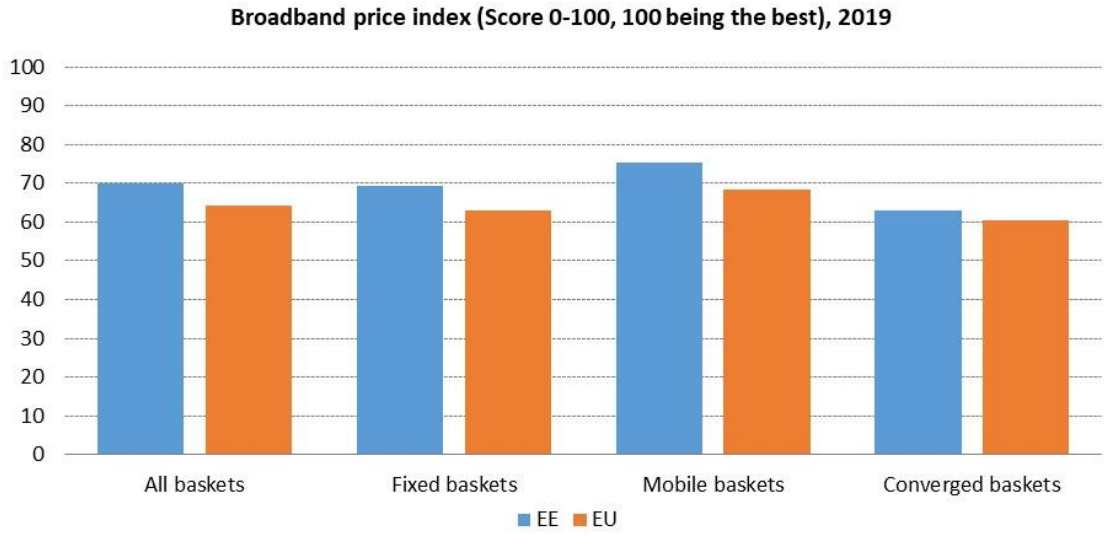

Joonis 10. Fikseeritud ja mobiilse lairiba hinna indeksite võrdlus EL-is aastal 2019

2019. aasta kohta avaldatud raportist[39] nähtuvalt, mis puudutab jaetasandil pakutavaid fikseeritud lairiba teenuseid, on Eesti allpool toodud joonise 11 põhjal Euroopa keskmiste hulgas ning lähiriikidega võrreldes on hinnad odavamad Lätist, Leedust, Soomest ning Taanist, kuid kõrgemad Rootsist.

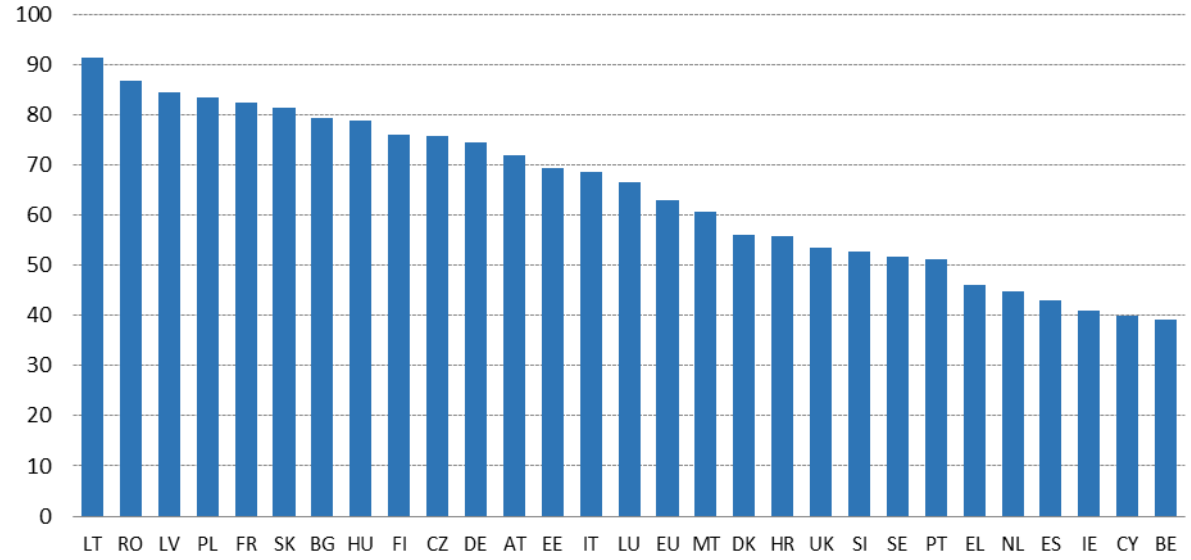

Joonis 11. Jaetasandi fikseeritud lairiba hindade võrdlus Euroopas aastal 2019

DESI 2020. aasta aruande[40] temaatilistes peatükkides on esitatud Euroopa tasandi analüüs lairibaühenduvuse, digioskuste, internetikasutuse, ettevõtete digitaliseerimise, digitaalsete avalike teenuste, kujunemisjärgus tehnoloogiate, küberturvalisuse, IKT-sektori ja selle teadus- ja arendustegevuse kulude ning algatuse „Horisont 2020“ vahendite kasutamise kohta liikmesriikides. Nimetatud aruande järgi Eesti ühenduvuse üldtulemus 51,9 on 2018. aastaga võrreldes pisut paranenud ja annab liikmesriikide järjestuses 14. koha. Väga suure läbilaskevõimega võrkude kättesaadavuse poolest on Eesti 57% majapidamiste hõlmamisega

[39] Kättesaadav: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/mobile-broadband-prices-europe-2019
[40] Kättesaadav: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/estonia

15. kohal, samas kui ELi keskmine on 44%. Väga head on Eesti tulemused mobiilse lairibaühenduse kasutuselevõtul: 100 inimese kohta on 152 liitumislepingut. ELi keskmine on 100 liitumislepingut 100 inimese kohta. Üsna head on tulemused ka püsivõrgu lairibaühenduse kasutuselevõtul (83%). Eesti nõrgaks kohaks on vähemalt 100 Mbit/s kiirusega püsivõrgu lairibaühenduse kasutuselevõtt, mis jääb hoolimata väga suure läbilaskevõimega võrkude laialdasest kättesaadavusest kõvasti alla ELi keskmise - sellise kiirusega lairibaühenduse liitumisleping on vaid 14%-l majapidamistest. Püsivõrgu lairibaühenduse hinnad Eestis on ELi keskmisest madalamad.

Eeltoodu põhjal saab väita, et Eestis on jaetasandil mobiilsed lairibateenused soodsa hinnaga ning hästi kättesaadavad. Kuigi fikseeritud lairibateenuste hinnavõrdluses on Eesti Euroopa riikide keskmiste hulgas, siis vaatamata sellele on ka nende teenuste ulatuslik kättesaadavus tagatud. Kuna mobiilside lahendustel põhinevate teenuste hinnad on väga atraktiivsed, siis on lõppkasutajatele tagatud valik fikseeritud või mobiilside lahenduste vahel. Tõenäoliselt selline tendents jätkub ka edaspidi.

Ka on turu arenguid silmas pidades positiivne, et Telia poolt hulgitasandil pakutavad lairibaressursiteenuse 3.0 hinnad on langenud. Hetkel aga ei saa siinkohal teha Euroopa teiste riikide osas võrdlusi ja järeldusi, kuna teadaolevalt osutatakse sellist teenust hetkel lisaks Eestile vaid Luxemburgis.

Siiski jääb jätkuvalt murekohaks suure kiirusega (vähemalt 100 Mbit/s) püsivõrgu lairibaühenduse kasutuselevõtt, mis on hoolimata väga suure läbilaskevõimega võrkude laialdasest kättesaadavusest suuresti alla ELi keskmise. Kiire interneti kättesaadavus on 83-l% tarbijatest, samas kasutab seda vaid 14%. Kui baasteenuse hinnad on EL-i lõikes soodsad, siis suuremate kiiruste puhul (100 Mbit/s ja üle selle) ületavad Eestis pakutavad lairiba hinnad Euroopa keskmist.[41]

[41] Paketina osutatavate teenuste (internet + telefon + TV) puhul ületavad hinnad Euroopa keskmist, kuid ainult interneti teenuste puhul jäävad need madalamasse kategooriasse (vt hinnangu lk 28 toodud selgitusi).

6. Muud järeldused ja ettepanekud

Vaatamata püsi- ja mobiilvõrgu kaudu osutatavate teenuste heale ja laialdasele kättesaadavusele, tuleks suuremat tähelepanu pöörata regulaatori võimekusele hinnakontrolli läbiviimisel. Kuigi mobiilsete teenuste osas on Eestis hinnad väga atraktiivsed ja ühed odavamad Euroopas, siis püsivõrgule juurdepääsu hulgiteenuste ja hinnakontrolli tugevdamisega oleks tõenäoliselt võimalik ka jaeteenuste hindu atraktiivsemaks muuta ning seeläbi ka tarbijate huvi nende vastu kasvatada.

Konkurentsiamet peab üliolulise tagada elektroonilise side infrastruktuurile hulgitasandil juurdepääsuks tõhus regulatsioon. Sellest omakorda sõltub, milliseks kujuneb konkurentsiolukord alanevatel sideteenuse jaeturgudel, tarbijate tulevikuvõimalused ning Eesti ettevõtjate ja riigi võimekus digiarengu alal laiemalt. Sideettevõtjatel on vaja lähiaastatel konkurentsis püsimiseks arendada välja 5G teenuste pakkumine, kus teenusepakkujate juurdepääs elektroonilise side infrastruktuurile mängib olulist rolli. **Ilma füüsilist infrastruktuuri kasutamata ei ole võimalik osutada tulevikus kvaliteetset ning võimalikult suurt tarbijaskonda hõlmavat 5G teenust.**

Konkurentsiamet on taristule juurdepääsuga tõstatunud küsimustele ja probleemidele juhtinud TTJA tähelepanu oma 17.08.2020 kirjas[42], leides, et mitmed TTJA otsuse kavandis ettenähtud muudatused on kindlasti sellised, mis aitavad konkurentsiolukorra parandamisele. Näiteks väärib esiletõstmist kavandatav juurdepääsukohustus Telia sidevõrgu digitaalsele alusplaanile ning kavatsus jagada sidetoru ava senise 6 paigalduskoha asemel 12 mõtteliseks osaks, selleks et parandada konkureerivate sideettevõtjate ligipääsu kaablikanalisatsioonile. Siiski juhtis Konkurentsiamet lisaks TTJA tähelepanu mitmetele kitsaskohtadele, mis vajavad ameti hinnangul täiendavat regulatiivset lähenemist koos asjakohaste kohustuste kehtestamisega. Seda näiteks osas, mis puudutab juurdepääsu Telia sidevõrgu kaablikanalisatsiooni paigalduskohtadele ja tehnilise reservi (põhjalikumat ülevaadet tehtud ettepanekute kohta vt allpooltoodud veebilingil kättesaadavat kirjast).

2017. aastal täiendati ehitusseadustikku peatükiga 6[1] „Kiire elektroonilise side võrgu kasutuselevõtu soodustamine“. Sellega tagati parem juurdepääs sidevõrgu kasutuselevõtuks sobilikule füüsilisele taristule, milleks on torud, mastid, kaablikanalid, kontrollkaevud, juurdepääsuluugid, kaablikapid, antennirajatised, tornid ja postid. Samuti suurendati ehitamise vallas koostöö tegemise võimalusi.

Konkurentsiamet on seisukohal, et interneti jaeteenuse osutamist võimaldavale taristule juurdepääsu regulatsiooni hulgitasandil peab tugevdama. Siinkohal on vajalik täiendada ka ehitusseadustikku kaablikanalisatsiooni loomise ning sellele juurdepääsu võimaldavate asjakohaste nõuete ja tehniliste parameetritega[43].

Ka on ameti hinnangul Telia poolt hulgitasandil osutatavate teenuste olulisust ning turuosaliste seisukohtasid ja tõstatatud probleeme silmas pidades hetkel Teliale sidevõrgule juurdepääsu hulgiteenustele rakenduv hinnaregulatsioon mõneti ebapiisav.

Konkurentsiamet leiab, et TTJA rakendatava *TD FDC HC* metoodika, mille järgi kehtestab hulgihinnad Telia, järgides metoodikas sätestatud aluseid, võib täiel määral

[42] Konkurentsiameti 17.08.2020 kiri TTJA-le. Kättesaadav: https://adr.rik.ee/ka/dokument/7459729

[43] Muuhulgas peaks kindlustama, et loodavas kaablikanalisatsioonis oleks piisavalt vaba mahtu, mis võimaldaks ilma piiranguteta osutada teenust erinevatel sideettevõtjatel.

kaablikanalisatsiooni ja lairiba turul oma eesmärki mitte täita. Probleemseks võib osutuda ennekõike kaasnev suur tõendamiskoormus olukorras, kus ettevõtja (antud juhul ka Telia) tegeleb paljude erinevate tegevusaladega, mis muudab ettevõtja tegevuse sisendandmete põhjal järelkontrolli teostava regulaatori jaoks eriti keeruliseks või isegi ebamõistlikult koormavaks.

Konkurentsiamet on seisukohal, et tõhusaks hinnaregulatsiooniks on vältimatult vajalik, et regulaator mitte ainult ei määratle üksnes hinnaarvestuse metoodilisi põhialuseid, vaid hiljem kontrollib algtasemel ka kõiki kulusid ja kalkulatsioone. Seetõttu peaks ka sellel turul langetatud hinnakohustuste põhimõtteliste valikutega kaasas käima TTJA poolne detailne kuluarvestuse kontroll.

Konkurentsiamet leiab, et TTJA kohaldatavate metoodikate osas on regulaator võrreldes ettevõtjatega oluliselt nõrgemas positsioonis ning tegemist on tugeva informatsiooni asümmeetriaga. See tähendab, et regulaator ei kontrolli hindade kujunemise protsessi tervikuna. Regulaator määrab küll metoodika ning arvutusvalemid, kuid sisendid arvutusvalemitesse otsustab ettevõtja. Kuna sideettevõtjate (sealhulgas Telia) teenuste ampluaa on väga lai, on seetõttu sisuliselt ülikeeruline või isegi võimatu kontrollida, kuidas jagatakse kulusid hulgitasandile (reguleeritav teenus) ja jaetasandile (vabaturu teenus). Seetõttu soovitab Konkurentsiamet TTJA-l erinevate metoodikate valikul hinnata ka seda, kuidas suudetakse hiljem reguleeritavatelt ettevõtetelt andmeid saada ja kulusid tõhusalt kontrollida. Ilmselgelt on just metoodikast tulenevate andmete hilisemale kontrollile vaja suuremat aja- ja inimressurssi suunata, et tõhusamalt ettevõtjate esitatud andmeid ja kulude põhjendatust kontrollida.

TTJA-l on sarnaselt teistele EL-i liikmesriikide regulaatoritele väga suur diskretsiooniõigus reguleeritavatel turgudel hinnakohustuste kehtestamiseks, mis nähtub ka Euroopa Sideameti avaldatud raportist „Regulatsiooni aruanne 2020.[44] Seda näiteks hüpoteetilisel võrgul põhinevat BU LRAIC (inglise k. *bottom-up long run incremental cost*) meetodi[45] või mõnda muud meetodi rakendades. Vaatamata sellele, et TTJA on kaalunud erinevate metoodikate plusse ja miinuseid ning otsustanud jätkuvalt ***TD FDC HC* metoodika** kasuks mõlemal reguleeritaval turul (lairiba ning kaabelkanalisatsioon). Tasuks analüüsida ning kaaluda ka teiste alternatiivsete metoodikate rakendamist.

Lähtudes eeltoodust, on Konkurentsiamet seisukohal, et TTJA peab kaablikanalisatsioonile ja lairibale hulgitasandi juurdepääsu osas hinnakohustusi tugevdama. Seda ennekõike just täiendava ressursi suunamisega valitud metoodikast tulenevate ja ettevõtjate esitatavate andmete sisulisele kontrollimisele ning analüüsile.

Konkurentsiametile teadaolevalt on TTJA esitanud Euroopa Komisjonile kaablikanalisatsioonile ja lairibale juurdepääsu hulgiteenuseid reguleerivate otsuste eelnõud, mis sisaldavad TTJA seisukohti Tele2 tõstatatud hinnakruvi ja Telia tõstatatud kaablikanalisatsiooni turu teisiti piiritlemise osas. Siinkohal on oluline oodata ära Euroopa Komisjoni seisukoht.

---

[44] Kättesaadav: https://berec.europa.eu/eng/document_register/subject_matter/berec/reports/9718-berec-report-on-regulatory-accounting-in-practice-2020 , Vt tabeleid 67-80 nr lk 69-70) järgi on regulaatorid nimetatud turgudel kehtestanud erinevad hinnakohustuste metoodikad.

[45] Selle meetodi abil on võimalik prognoosida jooksevkulusid, mida hüpoteetiline tõhus operaator kannaks tänapäevase tõhusa võrgu, st järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ehitamise korral. Samas ei peaks eeldama, et järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu kasutuselevõtuks tuleks ehitada täiesti uus tsiviilehituse infrastruktuuri võrk (sh kaablikanalisatsioon).